NEMZETI NŐNEVELÉS.

XVII. ÉVFOLYAM. 1896. DECZEMBER. X. FÜZET.

A NÉPOKTATÁSI INTÉZETEK NŐI KÉZIMUNKÁI AZ EZREDÉVES KIÁLLÍTÁSON.

Minden kiállításon a tanügyi csoport vezetőinek van legnehezebb munkájuk. Egyrészt az anyag mennyisége, másrészt a beküldött tárgyak sokfélesége nem kis gondot nyújt a tárgyak rendezésénél. Ebben a csoportban kell a rendezőknek leginkább megküzdeniök a kiállítók sokféle egyéni felfogásával s az abból eredő sokszor rendszertelenül összehordott kiállítási tárgyak halmazával. Erre a meggyőződésre jutottam, mikor azt a tengernyi, apróbbnál apróbb holmit megláttam a tanügyi kiállításban s elképzeltem azt az óriási munkát, melyet a nagy anyaghalmaz elrendezése követelt.

A kiállítók egy része — szól ez különösen az alsóbb fokú intézetekre — bámulatos naivitással tárta elé kincseit, helyet követelve egy-egy elemi iskolás növendék külön kézimunkája számára is. Elfeledték, hogy az iskolai kiállítás czélja minden tantárgynál csak az intézet tanítási menetének, módszerének a föltüntetése lehet. Szóval nem tudták megválasztani a kiállítandó anyagot s a kiállítás módját. Innen van, hogy a laikus közönség bizonyos közönynyel nézte végig a tanügyi csoport kézimunkáit s a szakértőnek alapos s fáradságos munkájába került, míg kikereste belőle a lényeget, a dolog magvát. Mert a nagy anyaghalmaznak meg volt mégis a kellő értéke, a mely a szakértő igényeit jórészt kielégíthette.

Először is örömmel vehette észre, hogy az elemi s felsőbb fokú tanintézetekből kipusztult a berliner-pamut korszaka. Az abból készült kanári madarak s képtelennél képtelenebb szinű s

alakú rózsák, füvek nyomtalanul eltüntek az iskolából s a másféle hiábavaló porgyüjtő apróság is lejárta idejét. Az egész oktatás gyakorlati czélok felé törekszik, bár még nem oly eredménynyel, mint az szükséges volna.

Az ezelőtt 20—25 évvel megjelent munkakönyv, melyben Zirczen Janka a női kézimunka oktatási módszerét gyakorlati úton mutatta be, megtermé gyümölcseit. Az abban feltüntetett anyaghoz idomult a tanterv s az abban bemutatott módszert alkalmazzák az állami tanítónő-képzők s az abból kikerült tanítónők is az iskolában.

Az ezredéves kiállítás tanügyi csoportjában az országban levő elemi iskolák közül csak 58 vett részt. Ez a szám elenyészően csekély elemi iskoláink számához képest s ennélfogva általános képet az egész ország tanügyéről s kézimunkaoktatásáról nem nyújthat. Érdekes lett volna, ha ezen iskolák bizonyos rendszerben, vidékenkint, földrajzi fekvés vagy nemzetiségek lakta vidékek, vagy fentartóik által nyert jellegük szerint csoportosultak volna a kiállításon, s ezek közül is csak a legjobbak szerepeltek volna.

Eltekintve a kiállítók csekély számától, az, a mit az elemi iskolák bemutattak, elég kielégítő. A tanítás a 31 állami, 113 községi leányiskolában az előírt tanterv keretében folyik és módszeres, a tanmenet s a választott tananyag elég gyakorlati, míg ellenben az egyleti magánjellegű s felekezeti apácza-iskolában a gyakorlati irány rovására sok a felesleges hiábavaló munka.

Az elemi iskolákban különös figyelmet érdemel a kézimunkaoktatás az aszári leányiskolában, igaz ugyan, hogy teljesen eltér az előírt tananyagtól. Ebben az iskolában csak azt a kézimunkát tanulják a növendékek, a melyet otthonukban s ruházatukban használnak. Kiállította ez az iskola csinos és tiszta kivitelben, horgolt csipkével diszítve mindazon fehérnemű fajtákat, melyet az ottani nép a bölcsőtől aggkoráig visel. Ebben látom megvalósítva az elemi iskola kézimunkaoktatásának idealját. Derék tanítónője, mint úttörő, elismerést érdemel.

A nép házi ipari foglalkozásának nyomait csak a Toroczkó községi s bánffy-hunyadi állami iskolában találjuk. Kár, hogy a

tanítónők a román, szerb, bolgár, tót nemzetiség lakta vidékeken szokásban levő házi ipari kézimunkát nem veszik figyelembe a kézimunkaoktatásnál, holott a nép ennek venné igazán hasznát s azok különféle nemzetiség szerinti motivumait a jó izlésű tanítónő tovább fejleszthetné s különféleképen alkalmazhatná.

A felső nép és polgári leányiskolák közül 27 állami, 12 községi, 6 felekezeti s egy egyleti állított ki a közoktatásügyi csarnokban. Ezen iskolákban is módszeres az oktatás, csak a felekezeti intézetek válnak meg nehezen a régi sablontól s nem karolják fel a rendszeres, egyöntetü osztálytanítást. A kézimunkaoktatás iránya a felső nép- és polgári leányiskolákban is elég gyakorlati, de hiányzik a jó ízlés, a csinosság utáni törekvés. Legérdekesebb e csoportban a bánffy-hunyadi állami felső népiskola kiállítása. A kalotaszegi minták egész sorát gyűjtötték össze, mely gyűjtemény igen érdekes és értékes anyagul szolgálhat más iskolák számára is. A népies motivumok felhasználását a polgári iskolák csoportjában csak is itt találtuk.

Ugyan itt tünt fel a nagy-szebeni szt. Ferenczrendi irgalmas nénék intézete által kiállított művészi kivitellel hímzett magyar szt. korona. Mint önálló, kifogástalan technikával készült műdarab dicséri készítőjét. A műhímzés ezen faját, valamint a templomi arany műhímzést kizárólagosan csak is a zárdákban kultiválják. Pedig kár, hogy erre a magasabb tanintézetekben s szakiskolákban nem fordítanak nagyobb gondot. Évenkint nagy összegek vándorolnak ki tőlünk külföldre, vagy legalább Bécsbe arany és műhímzésekért, mert idáig a nagyobb stílű templomi hímzések, lobogók, drágább öltözet-díszek onnan s külföldről kerülnek be hozzánk.

A felsőbb leányiskolák a kolozsvári és beszterczebányai kivételével szintén elküldték gyüjteményes kézimunkáikat a kiállításra. Az eddig felsorolt iskolák közül ezen intézetek vannak aránylag legtömegesebben képviselve s kiállításukban legtöbb a rendszer. Csekély eltéréssel minden felsőbb leányiskola a tanterv keretein belül egyöntetüen vezeti a kézimunkatanítást.

A tanítás módszeres és elég gyakorlati. Ezekben a felsőbb tan-

intézetekben azonban pusztán a rendszeres s gyakorlati kézimunkaoktatással nem elégedhetünk meg. A növendékek általános magasabb műveltségét czélozó irányuknál fogva már a kézimunkában is bizonyos æsthetikai irányt, művészi motivumok megvalósítását szerettük volna látni és sajnos, ezt nem találtuk oly mértékben, mint azt jogosan várhattuk volna. Nem találtuk sem ezt, sem a magyaros ízlés alkalmazását, holott e tekintetben épen a felsőbb intézeteknek kellene irányadóknak lenniök.

A jó ízlésre s művészi összeállításra legtöbb súlyt fektet a két budapesti állami felsőbb leányiskola.

Magyaros motivumokat a temesvári állami felsőbb leányiskola s az országos nőképző-egylet kézimunkáin láthattunk alkalmazva.

A felekezeti felsőbb leányiskolák e csoportban is inkább kitünő technikáról tesznek tanuságot, sőt a soproni Orsolya-szűzek tanintézete mind forma, mind kivitel dolgában oly sokoldalú s kitünő műhimzést mutatott fel, hogy e tekintetben méltán adjuk meg nekik az első helyet, megjegyezve azonban azt, hogy a szóban forgó művészi munkákat nem tartjuk felsőbb leányiskolai növendékek által készített hímzéseknek. Azok már öntudatos művészi ízlésre és kézre vallanak s bizonyára ipariskolai növendékek munkái.

Öt állami és öt felekezeti intézet képviseli a tanitónő-képzést. Feltétlen elismeréssel kell adóznunk a bemutatott módszeres tanítás és tanmenet iránt, melyet itt különösen az állami intézetekben látunk, hol a legnagyobb súlyt a mindennapi életben szükséges kézimunkák tanítására s azok módszerére fektetik.

A felekezetiek még többet adnak a külsőségekre, nagyobb súlyt fektetnek a munkák művészi kivitelére, mint a módszerre. Sokoldalú munkásságot fejtenek ki, de nem gyakorlati az irányuk.

A tanitónő-képző intézetek iránya visszatükröződik az alsóbbfokú tanintézeteken s általában a mint azokban, úgy emezekben is tervszerű munkásságot mutat fel a kiállítás.

Ezeket figyeltem meg a kiállításban összegyüjtött különféle tanintézetek kézimunkaoktatásán. Ha ezek után azt mondom,

hogy helyes az irány, melyben tanítunk, még nem mondhatom azt, hogy tökéletes.

Általános hiánya kézimunkaoktatásunknak, hogy az előírt tananyagban nincs összefüggés az elemi-, polgári- és felsőbb leányiskolák tananyaga között, így például: a felsőbb leányiskolában kötött s horgolt mintákat tanítanak, holott már azt megkívánja, de sőt többet is az elemi iskola.

A varrásnak alig van szerepe az elemi iskolában, pedig épen a varrásra van minden rangú, rendű s korú nőnek a legnagyobb szüksége. A polgári- és felsőbb leányiskola is csak felsőbb osztályaiban kívánja meg a varrást.

Az összes leányiskolák kézimunka tanterve hiányos, és nem felel meg az iskolák czéljainak.

Minthogy azonban a tanterv részletes felülbirálása itt nem lehet feladatom, még csak azt akarom felemlíteni, hogy nem láttam sehol sem megvalósítva az iskolákban azt a sokszor hangoztatott elvet: kapcsoljuk össze a rajztanítást a kézimunkaoktatással. Ez is egyike azoknak a szép theoriáknak, melyek igen nehezen akadnak megvalósítóra. Épen a rajztanításnak a kézimunkatanításnál való teljes mellőzésének tulajdonítom, hogy kiállított kézimunkáink csekély kivétellel teljesen nélkülözik a művészi izlést.

Forma és szinezés tekintetében alig találunk értékes kézimunkát s a magyaros motivumok csak elvétve, mint egy-egy munkatanítónő speciális izlésének kifolyása szerepelnek. Az általános érzék s izlés hiányzik iránta.

Módszerünk sem elég gyakorlati még. Kevesebb mintát, dirib-darab értéktelen semmiséget, hanem inkább kész darabokat készítsen a gyermek mindenből. Ennek örül, azt készíti jó kedvvel s annak veszi hasznát.

Az elemi iskola a kézimunka azon faját követelje csak meg növendékétől, a mely kézimunkákra otthonában okvetlen szüksége van. Tanuljon meg ott kötni és varrni. A lyukacsos kötés, horgolás, hímzés-félék luxus dolgok, ez a polgári- és felsőbb leányiskolákban maradjon, a hol a gyakorlati irány mellett a szépérzék s jó izlés fejlesztésére is fektessen súlyt a tanítás.

Minden oly kézimunka, melynek vagy gyakorlati vagy æsthetikai értéke nincs, kiküszöbölendő az iskolából és családból is.

Mennyi időt, fáradtságot s hiába kidobott pénzt takarítanánk meg ez úton!

A kézimunka oly fontos kiegészítő része a leányok tanításának, hogy azt alaki és tárgyi értékénél fogva fejlesztenünk kell s útat s módot kell arra nézve keresnünk, hogy azt helyes mederbe tereljük.

Abban az általános mozgalomban, mely az összes tanintézetek tantervreviziójával foglalkozik, a női kézimunkáról sem szabad megfeledkezni, mert eltekintve a kézimunkaoktatás pædagógiai, erkölcsi és æsthetikai fontosságától, a helyesen vezetett s gyakorolt kézimunkának, mint akár takarékossági, akár szerzési szempontból üzött házi iparnak, nemzetgazdasági szempontból is nagy jelentősége van hazánkban.

Ezért kívánnám különösen újból szervezni a *női kézimunkaoktatást* s keretében nagy tért nyerni azon munkáknak, melyre a népnek ruházata készítése s lakóhelyének felszerelése alkalmából szüksége van.

Végül még egyet.

A kézimunkaoktatás természetesen csak női kezekben van, de nincs egységes, országos női vezetés és felügyelet alatt. Az egységes vezetés és a szakszerű felügyelet hiánya meg is látszik a kiállításban bemutatott eredményen. A leglelkiismeretesebb igazgatótól, tanfelügyelőtől vagy miniszteri biztostól sem kívánhatjuk azt, hogy a kézimunkaoktatással mint neki teljesen idegen munkakörrel, foglalkozzék. Egészen természetellenesnek is találnók azt.

Épen ezért szükséges volna a női kézimunkaoktatás vezetésével s felügyeletével női felügyelőnőket megbizni, a kik munkásságukról s felügyeletükről a központnak adnának számot.

Bár a miniszter úrnak a legkisebb részleteket is felölelő figyelme kiterjedne e térre is, s ezen kívánságunk megvalósításával hazai kézimunkatanításunknak is új korszakot teremtene.

Temesvár. *Márs its Rozina.*

A NŐKÉPZÉS REFORMJA ÉS A VIDÉKI ISKOLÁK.

Hogy mennyire érzi és méltányolja a magyar társadalom eme szép bibliai mondat igazságát: «Elvész a nép, mely tudomány nélkül való» — semmivel sem bizonyíthatja jobban, mint hogy majdnem minden népesebb mezővárosban arra törekszik, hogy leánygyermekei számára *felsőbb leány-*, vagy *polgári iskolát* alapítson és nyisson.

Budapestnek, a tanügy Metropolisának e téren mutatott szép példáját igyekszik követni a legtöbb vidéki város s ha öntehetségéből nem is áldozhat e szép czélra annyit, mennyibe az ily intézetek fenntartása kerül: a törvény értelmében a lehetőség szerint nyert és kiutalványozott *államsegélylyel* nyitja meg és tartja fenn azokat. Példa reá — hogy ezért a szomszédba se menjek — *Békés megye*, hol virágzó polgári leányiskolája van úgyszólván minden nagyobb községnek. Ez a megye már boldogúlt Eötvös közoktatásügyi miniszter idejében egyetértett a haladást sürgető tanügyi tekintélyek azon nyilatkozatával, hogy — a folyton haladó korra való tekintettel — az elemi iskolai képzés *kevés* még a leánygyermekeknek is. Évtizedekkel ezelőtt *B.-Csabán* és *Szarvason* kitünő erőkkel működő polgári leányiskolák nyíltak meg; majd *Orosháza* állított fel ilyen, a legmesszebbmenő, modern kivánalmaknak is megfelelő állami polgári iskolát.

Van még ezeken kívül polgári l. iskolája *Gyulának*, a megye székhelyének, *Békésnek*, és évről-évre osztályonként fejlődve, legutóbb *Mezőberénynek* is. Tudtommal az itt előszámlált helyeken mindenütt derék, kellő szakképzettséggel bíró tanárok és tanárnők működnek, kik közül a legtöbben hivatásuk magaslatán állva — kitünő eredménynyel vezetik a gondozásukra bizott intézeteket.

Közvizsgáikat végig hallgatni élvezet, az igazán szép kézimunkák kiállításában gyönyörködni olyan jól esik!

S mégis..... Mikor itt, az alföldi társadalomban széttekintek: ezeknek a nagy, költséges áldozatokkal fenntartott intézeteknek *gyakorlati hasznát* csak igen kicsiny mérvben észlelem.

Mindennapi tapasztalás erősíti emez állításomat, hogy a mi *földmives népünk*, bármily jómódú, vagyonos legyen is különben: a tanúltabbak, a hivatalnoki osztály, vagyis az ő köznapi kifejezése szerint az «urak» iránt még ma is a legnagyobb *tartózkodással* viseltetik. Vele való érintkezése legtöbbször csupán a szükség kifolyása, önkéntes látogatása a lehető legritkább esetek közé tartozik; erős bátorítás kell még ma is kiválóképpen népünk asszonyainál, hogy pl. egy «úri asszony» szobájának küszöbét átlépje és pláne ott — ha csak kis időre is — helyet foglalva, leüljön. Olyan nemes, magyaros büszkeség ez népünknél, hogy nem akar az okosabbnak «terhére lenni»; sajnos, e túlságos tartózkodásával sokszor útját vágja a haladásnak, kivált a leánygyermekeknél.

No, de akik szeretik a népet és szivükön viselik a nőnevelés fontosságát, bizony nem várják be, míg az egyszerű földmives anyák ilyen, vagy más czélból őket megkeresik, hanem minden alkalmat megragadnak arra nézve, hogy fölvilágositsák őket afelől, mily *nagy szüksége van a nép leányainak* az elemi iskolai nevelés folytatásaképp a magasabb, pl. *a polgári iskolák által nyujtott továbbképzésre;* mert ezt a minden téren lázas sietséggel haladó kor a társadalom minden rétegétől egyformán megköveteli.

Ime, elértem ezzel ama ponthoz, melyben a polgári iskolai képzés gyakorlatiasabb hasznáról szólni alkalmam nyilik.

Egy ily iskola vizsgájának végig hallgatása után megszólítok egy ott jelenlevő, értelmes földmives asszonyt:

— No, most már csak belátja, édes Mártonné asszonyom, hogy mily rosszúl tesz az a szülő, aki az elemi 4-ik osztály elvégzése után otthon tartja a leányát és nem küldi a polgári iskolába?

Kérdésemre az én asszonyom következőképpen felel:

— Bizony igaz az, asszonyom, hogy itt sok szépet hallottunk és sok gyönyörű kézimunkát szemlélhettünk; de én Uram-Istenem,

ha már a paraszt lányokból is *kisasszonyokat* nevelünk: ki segít nekünk otthon *sütni, mosni, fejni, szőni, fonni,* meg egyéb előforduló házi dologban?

— Hiszen, édes Mártonné asszony, mikor a kis leány a népiskola 4-ik osztályát elvégzi: még úgyszólván semmi házi dologra nem alkalmas; tanúlni kell annak még, míg megerősödik!

— Nem akarom, tudja — kérem, olyan *kisasszonyosan öltöztetni* a leánykámat, mint a mostani polgári iskolások. Ha pedig így járatom, ilyen egyszerű, parasztos öltözetben: akkor meg *kicsúfolják.* Nem odavalók a paraszt leányok; lám, aki oda járt, most már mind uraskodik, divatozik, készíti a sok *czifrábbnálczifrább kézimunkát;* az édes anyjuk meg *pénzért fonat, szövet,* mert a leány csak a *finom* munkákhoz ért. Ha például ruhaszabást, varrást, kendő-, kötőszegéseket, meg férfi és női fehérnemű varrást tanúlnának: akkor talán még rá lennék, hogy járassam leánykámat; de az *öltözete* miatt aggódom és így vagyunk, kérem, többen is a leányos anyák közűl.

Több ellenvetésem s magyarázgatásomra az én Mártonném elhallgatott, de láttam az arczáról, hogy nem győzhettem meg. Fontolgatni, mérlegelni kezdtem aztán szavait, megfigyeltem a polgári iskolák tanításmódját, a tananyag beosztását és alkalmazását s úgy találtam, hogy ezen a téren valamelyes reform keresztülvitele szükséges; mert míg a mai rendszer fennáll a polgári iskolai tanmenetben: addig csak a műveltebb osztály, a vagyonosabb polgárok és iparosok leánykái élvezhetik az ilynemű intézetek előnyeit és hasznát; a földmívelő nép zöme pedig vajmi kevéssé veszi igénybe ezután is. Aki pedig tovább taníttatja gyermekét: alkalmazkodni fog úgy a ruhaviseletben, mint egyéb követelmények tekintetében ez intézetek szokásaihoz és kívánalmaihoz, melyek növendékei között bizony többször igen fényes öltözetű, gazdag leánykák is vannak, és ha tetszik a szülőnek, ha nem: a finom kézimunkákat tanúlni kellend leánykájának tekintet nélkül arra, veszi-e azoknak különösebb hasznát az életben, vagy sem?

A nevelés egyik sarkalatos elve pedig azt mondja: *Neveljünk az életnek!* De minél tovább fűzöm gondolataimat, minél jobban

veszem fontolóra az én asszonyom szavait: annálinkább meg kell győződnöm, hogy a mai polgári iskolai neveléssel nem nevelünk oly mérvben a gyakorlati, a mindennapi életnek, mint kellene.

Hogy az ilyen, felsőbb fokú, vagyis helyesebben kifejezve, a fokozatosság tekintetében *közép* helyet elfoglaló iskolák áldásait még a *földmives* osztály leánykái is élvezhessék: szerény javaslataimat az alábbiakban leszek bátor körvonalozva — előadni.

Tapasztalatom, hogy ha egy népesebb község, melynek lakossága túlnyomólag *földmivesekből* áll, (s ilyen az alföldi városok legtöbbje) például polgári leányiskolát állít: az értelmiséggel karöltve szívesen hozzájárúlnak anyagi áldozataikkal; de midőn a közhasznú intézet megnyílik: a túlnyomó rész teljesen visszatartja magát attól, hogy gyermekei révén közvetlen részt vegyen annak hasznaiból.

Miért van ez?

Röviden szólva: a magyar nép egy kissé még mindig *conservativ*, bár a legalsóbb osztály is ma már arra törekszik, hogy pihenő idejében olvasgatással a lelkét nemesítse; de a művelődni vágyás mellett meg van benne csontosodva az őseiről örökségképpen reámaradt *egyszerűség*, hasznos, a *jövőre* számító *munkásság*.

Ezen jellemző körülményeket tekintetbe véve, a következőképpen kellene — szerintem — a mai polgári l. iskolai rendszert reformálni.

Hogy a születés, a vagyon, az előkelőség a fényűző öltözettel ne tarthassa vissza a földmíves és egyéb szegénysorsú osztály leánykáit a továbbtanulástól: a vidéki polgári l. iskolákban kötelezővé kellene tenni az *egyenruha-viselést;* természetesen csak az iskolai időtartamra, ha az iskolából hazamegyen, a szülők tehetsége és akarata szerint öltözködhetnék minden leányka.

Szerintem ez az újítás megélénkítené a most csendes mederben folyó leánynevelésünket. — Az egyenruha lehetne pl. olyan formájú, mint amilyent a fővárosi árvaház leánynövendékei viselnek, vagy más egyszerű a népies felé hajló magyaros viselet. Az egyszerű, tartós, de nem drága szövetből készült ruházatot még a szegénysorsú szülő is örömest megszerezné.

Oda kellene aztán hatni, hogy az egyenruhát — talán az 1-ső osztály tanulóinak kivételével, kiknek részére a nagyobb növendékek, az illető kézimunka-tanítónő vezetése mellett, avagy egy ily czélból megbízott ügyes varrónő által készíttetnék el — lehetőleg maga a növendék állítaná össze; így a most nagyon is kifogásolt *ruhakérdés* szerencsés megoldást nyerne.

Nagyobb mérvben volna szükséges — a valóban szegény néposztály leánykái részére — életbe léptetni a *tandíjmentességet* is, sőt teljes vagyontalanság esetén a *tankönyvekkel* való ellátás is az intézet költségvetését terhelhetné. Ily czélra különben egyesek kegyes adományai, alapítványai, esetleg az intézet növendékei által rendezett különféle előadások jövedelmei is szolgálhatnának.

Manapság a polgári iskola elvégzése után az intelligensebb osztály leánykái közül igen sokan mennek tudományos pályákra s az ilyenekre nézve igen jó és szükséges is mindazt tudni, melyet ma a polgári iskola tanterve felölel; de a köznép leányai ez iskola elvégzésével a gyakorlati élet terére lépnek ki. Óhajtandó volna tehát, ha ezekkel szemben a *tanrendszer némi módosulást* szenvedne.

Nem értem e módosítást az *elméleti* tantárgyakra, mert meggyőződtem már többször s több helyen, hogy a felölelt tananyag nem is nehéz, nem is sok: a legigénytelenebb helyzetben levő leánykának is kell annyi *elméleti* tudománynyal rendelkeznie, ha életét értelmesen kívánja kormányozni, amennyit a polgári iskola tananyaga nyujt. De igenis óhajtandó, hogy a *köznépből* kikerült ama leánykák, kik a polgári iskolát nem bizonyos *pályákra* való előkészítés czéljából, hanem csupán *önképzésre* való tekintettel látogatják és végzik: *mentessenek fel* a költséges, sokszor hiábavaló, ú. n. *luxus kézimunkák* készítése alól, nem utasítva vissza azonban azokat, kik azok készítését elsajátítani kívánják; ezek helyett a *kötés, horgolás* után mindjárt a *családi körben nélkülözhetetlen kellékek* szabását-varrását kellene megkezdeni a növendékekkel, kiket — a két felsőbb osztályban minden szükséges fehérnemű elkészítésébe annyira be lehetne gyakorolni, hogy

annak egész életükben hasznát vehetnék. Magától értetődik, hogy a szabás-varrás szakszerű tanítása a kézimunkatanítónő múlhatlan kötelmei közé lenne sorozandó.

Nem is tudja azt elképzelni, aki nem látta és nem tapasztalta, mily teher egy szegény, nagy családdal bíró szülőnek 3—4 forintokat költeni egyes, *csecsebecse* munkaanyagokra akkor, midőn polgári iskolás leánykájának *rongyos a czipője;* vagy milyen *haszontalanságnak* tart egy — különben értelmes paraszt asszony egy *selyemmel* s *arany*-szálakkal kivarrott *ozsonna-kendőt!* Pedig a népies hímzések kevésbe kerülő művészetének gyakorlásával lehetne a bajon segíteni.

Mindezeket komolyan tekintetbe véve, a felsőbb és polgári leányiskoláknál oda kell hatni az azokat fenntartó közegeknek, hogy ez intézetek áldásaiban *hazánk népének minden rétegéből való leánykák* részesülhessenek. Erre vonatkozólag szolgáljanak szerény indítványúl a fentebbi sorokban kifejtett elvek; de úgy kell különösen a *női kézimunka* és *az összeegyeztetés* elvét keresztül vinni, hogy annak *gyakorlati haszna* a jelenleginél feltünőbb legyen s annak hatása ne a *divatmajmolásban,* ne a *szegényebb s egyszerűbb* osztályoknak ez intézetektől való és kellően okadatolt tartózkodásában mutatkozzék, hanem léleknemesitő hatása mellett a komoly, gyakorlati élet azon követelményeinek feleljen meg, melyeknek tudását a mai rohamosan haladó korral együtt fejlődő társadalom a legegyszerűbb sorsú nőtől is megkívánja.

Tehát *reformáljunk,* hogy nevelhessünk a *gyakorlati, a mindennapi életnek!*

Békés. *Jámborné Székely Lilla.*

BERLINI EGYESÜLETEK ÉS A KONGRESSZUS NŐI VEZETŐI.*

A berlini női kongresszus üléseitől szabad délelőtt és délutánokon az elnökség tagjai személyesen vezették el az idegen tagokat különféle jótékony egyesületekbe. Szeptember 25-én az elnök Morgenstern Lina asszony vitt el bennünket a Pestalozzi óvónőképző intézetbe és a Viktória-kórházba. Élénk emlékezetemben van ez az egy pár kellemes óra s különösen felejthetetlen előttem kedves vezetőnk fáradhatatlan buzgalma és kifogyhatatlan szívessége.

Érdeklődéssel és kíváncsisággal léptem át a Pestalozzi-intézet kapuját, hazai tágas és fényes épületeinkhez szokott szemem első pillanatra bizony csalódottan tekintett körül. — Egyszerü kövezett udvaron haladtunk át s keskeny falépcsőn mentünk fel a szobákba, mert termekről szó sem volt. De a mit láttam, az minden igazán mélyen meghatott! — Egy szobában a gyermekek munkái voltak kiállítva, családi és házi foglalkozásoktól fogva egészen a tenger partján szokásos munkákig. Átmentünk a tanulószobákon, az egyikben játszottak, lovagoltak, a másikban koczkázott asztalokon rajzolgattak, a harmadikban énekeltek. Végig mentünk az óvóképezdei növendékek hálószobáin, — nem hálótermein mint nálunk szokásos; — egy szobában két, három, legfeljebb négy növendék lakik. Ágyaik hófehér terítővel letakarva, fiókos szekrényeikre ki vannak rakva kedves apróságaik, családtagjaik arczképe, kedvencz könyveik és emléktárgyaik. A falakon mindenütt a bibliából vett szép jelmondatok s egy-egy szép kép, többnyire Németország jeles férfiainak arczképe, az ablakokon fehér függönyök.

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában tartott előadás.

A konyhában magok a növendékek főzték az ebédet s két 4 éves leányka ült egy kis asztalnál óriási káposztafej előtt, a melyet nekik kellett összevagdalni, — de örömmel és büszkén is fogtak hozzá a nagy munkához! — Az emeletek megtekintése után ismét a földszintre a fürdőhelyiségekbe mentünk, hol szegény munkás asszonyok és gyermekeik 15 pfennig azaz 9 krajczárért meleg fürdőt kaphatnak. Egy külön kis udvarban tiszta homok volt játszóhelynek s mellette kert a kisdedek külön-külön virágágyaival, a melyet ők magok ápolnak. Az udvaron körben épen valami játékot játszottak a kicsinyek. Az egész kép, a mi elém tárult, csupa élet volt, tele melegséggel, szeretettel és egyszerűséggel. Itt igazán minden a nagy Pestalozzi szellemében élt és munkálkodott.

A Pestalozzi-intézetből majdnem félórai út után a Viktória-kórházba értünk. Ha amott a végtelen egyszerűség, emitt a legnagyobb fényűzés lepett meg. A főépületben bevezettek a diszesen bútorozott elfogadó szobákba s onnan márvány padozatú széles és hosszú csarnokba értünk, melyből a betegápolónők szobái is nyíltak. Mind egy ablakos; de azért elég tágas helyiségek, divatos világos színű bútorokkal berendezve, csinos ízléses mosdó szerekkel; a falak nagy tükrökkel, képekkel és bibliai jelmondatokkal diszítve. Egy teremben a menyezetig érő szekrényekben óriási tömegben van felhalmozva a kórházi fehérnemű; a konyhákban nagy rézedényekben főtt az étel s a cselédek a betegek számára épen halsütéssel foglalkoztak. A főépülettel szemben az utcza másik oldalán van maga a nagyszerű kórház, legalább is tizszer akkora területen, mint a mi «Veres Kereszt« kórházunk. Szépen gondozott park árnyékos fái közül villannak ki az egyes pavillonok s egyikből a másikba kövezett utakon lehet átmenni. Mindenütt a legnagyobb rend és tisztaság. A park útjait öreg törődött férfiak és asszonyok tisztogatták a lehulló falevelektől, bent a pavillonokban fehér kék csíkos ruhás, fehér köténves és főkötős ápolónők fogadtak bennünket. Az ápolónők mind világiak s más-más színű ruhájok van azoknak, a kik nappali vagy éjjeli szolgálatot teljesítenek s azoknak is más, a kik a fehérnemű rendezésével foglalkoznak. Csupán a gyermekek sebészeti osztályát néztük meg, nagyon szo-

morú látvány volt; gyermeket szenvedni és hervadni látni mindég fájdalmasabb, mint felnőtt embert. Hiszen a virágbimbónak nem hervadni, élni és virulni kellene!

Egy másik szabad délelőtt a híres Lette-Verein-t néztem meg. Itt is épen olyan egyszerűséget láttam külsőségekben, mint a Pestalozzi-intézetben, de annál több szorgalmat és munkát tapasztaltam. Az egyesületet 1865-ben Lette elnök alapította mint a nők munkakörének fejlesztőjét és előmozdítóját. Bérelt helyiségben először csupán kereskedelmi iskolát nyitottak meg 38 növendékkel s ma már négy hatalmas épülete van s 2000 növendék látogatja az egyesület különböző szaktanfolyamait. A kereskedelmi iskola két osztályában 120 növendék van, a kik stenografálni és géppel írni is tanulnak. — Az ipariskolában ipar- és munkatanítónőket, iparos nőket, házvezetőnőket és komornákat képeznek, a kik szabni, különféle gépen varrni, fésülni, vasalni, mosni, sőt csipkenemüt készíteni is megtanulnak. — Nagyon érdekes a főző iskola. A tanítonő kedvesen és szivesen fogadott bennünket, megmutatta az az napi ebédet készülőben, főtárgya a liba felhasználása és a káposztasaláták különféle neme volt. A libasültön kívül mindjárt májas pástétomot és aprólékot is készítettek. A kamrában nagy fazekakban és üvegekben befőttek, lekvárok és gyümölcsborok voltak; meg is jegyezte tréfásan a tanítónő, hogy ilyen bor készítésére Magyarországon nincs szükség. — A három hónapos gyakorlati és elméleti tanfolyamban 16 vagy 18 fiatal leány vesz részt s rendesen 6 személy számára főznek. Az ételeket az egyesület női vendéglőjében árusítják el, de legtöbbször családok rendelik meg. Augusztusban külön gyümölcsbefőző tanfolyamot tartanak s folyó évi október hó 1-től egy éves tanfolyamot nyitnak meg a háztartástan tanítónőknek. — A főzőiskolán kívül nagyszerű háztartási iskolát tartanak fenn, hol a növendékek benn is laknak. Egyforma nagy vászonköténytyt és blouset viselnek, a szobában foglalatoskodók kék sapkát, a konyhában fehéret, és a mosókonyhában pirosat hordanak megkülönböztetéséül más-más munkájoknak. Megtanulják itt mindazt, a mire csak egy kis vagy nagy háztartásban szükség lehet.

Legmodernebb tanfolyama az egyesületnek a fotografáló és retusirozó osztálya. A növendékek mindjárt kapnak alkalmazást fényképészeknél, sőt kettő közülök már önálló műtermet is nyitott. Meglepett még az is, hogy betűszedő iskolája is van az egyesületnek, a nyomdában a fiatal leányok félévi tanulás után már fizetést kapnak s ott maradnak vagy másutt keresnek alkalmazást. — Felkerestem a Lette-Verein elhelyező irodáját is, a forgalom természetesen óriási nagy, évenként 3—4000 nő fordul oda alkalmazásért s 1200-on felül tudnak elhelyezni belőlök. Nem hasonlíthatjuk össze a Mária Dorottya egyesület irodájával ezt a forgalmat, mert ők nem csak 2000 növendéköknek adnak állást, hanem ezenkívül minden hozzájuk forduló és különféle foglalkozású nőt is elhelyeznek. Említették nekem, hogy sok magyar nő is keres nálok alkalmazást. Különben minden tanfolyamuk olyan kitünő hírben áll, hogy az egyesület bizonyítványa alapján mindig szivesen fogadják el a végzett növendékeket üzletekben, ipariskoláknál, nyomdákban, divatárusnőknél vagy a családokban. Németországban az igények sokkal szerényebbek, mikor az alkalmazott növendékek fizetéséről tudakozódtam, 15 márkát, azaz 9 forintot mint minimumot és 60 márkát, azaz 36 forintot mint maximumot mondtak s ezt igen szép fizetésnek tartják.

Hadd szenteljek még egy pár szót a kongresszus előkészítőinek és vezetőinek. Bámulatos kitartással és erélylyel munkálkodtak a kongresszus sikerén s rendkívüli tapintattal is vezették. Az elnök Morgenstern Lina asszony vetette fel először a kongresszus összehívásának eszméjét. Míg ő szellemileg küzdött, Schlesinger Lydia asszony anyagilag áldozott tetemes összegeket a czél eléréseért. Morgenstern Lina irodalmi munkálatainak száma kötetekre megy, szerkesztője és kiadója a német «Hausfrauen Zeitung»-nak, alapította a berlini első népkonyhát és a gyermekvédő egyesületet, elnöke a berlini háziasszonyok egyesületének. Ennyi érdem és tudomány s a nagy megtiszteltetés daczára, mely a kongresszusi elnökséggel érte; nem sánczolta magát körül nimbuszával, hanem maradt egyszerű, szeretetreméltó, szíves és figyelmes, különösen bennünket magyarokat tüntetett ki előzékenységével. Elbeszélte

nekünk, hogy a magyar szabadságharczczal mennyire rokonszenvezett s 17 éves korában Kossuth Lajosra költeményt írt. A Viktoria-kórházban tett látogatásunk után elvezetett bennünket az 1848-ban márczius 15-én elesett berlini szabadsághősök sírjához, hol emlékül mindnyájan szakítottunk egy borostyánágat a porladozó hősök nyugvóhelyéről.

A kongresszus első alelnöke Cauer Minna asszony is egyike a legérdekesebb nőknek. Szellemes, tréfás megjegyzéseivel, idegen nyelvismereteivel és erős tiszta hangjával egészen lekötötte a kongresszus figyelmét, ha ő az emelvényen megjelent, egyszerre 2000 beszélő ajk hallgatott el s leste szavait. Berlinben alapította a «Frauenwohl Verein»-t és a «Hülfsverein der weiblichen Angestellten»-t. Szerkesztője és kiadója a «Frauenbewegung» czímü lapnak, a mely hivatalos közlönye egy csomó egyesületnek.

A többi szereplő hölgyek közül Goldschmidt Henriette asszony is feltünt, ki Lipcsében óvónőképzőt, kisdedóvodákat, nők számára lyceumot és egy egyesületet alapított a családi és népnevelés javítására. Talán ő volt a legidősebb a kongresszus vezetői közül, s ó divatu hajviseletével emlékeztetett Brunswick Teréziára, ki a kisdedóvás érdekében hasonló szellemben működött. Annyira lelkesül a kisdedóvás eszméjeért, hogy a hazának minden felnőtt leányát katonai szolgálat helyett egy évi óvodai ingyenes működésre szeretné kötelezni.

A nők jogait különösen Stritt Mária asszony védelmezi, Drezdában elnöke is a női jogokat védő egyesületnek. Magyarországi születésü szász nő, nyelvünket beszéli is s Németországban mint vándor szónoknő ismeretes. Az elmúlt fél év alatt 21 különböző helyen tartott beszédeket. Irodalmi működése is nagyon ismeretes. — Schwerin Jeanette asszony a munkásnők, szegények és árvák érdekében dolgozik, szintén több egyesület elnöke s szónoki tehetségével hat a szivekre.

Erkölcsi kérdésekkel Hanna Bieber-Böhm asszony foglalkozik; a kongresszuson is tartott ebben az ügyben egy rendkívül érdekes beszédet, a mely alkalommal különösen azt a nemes bátorságot bámultam, a melylyel kényes tárgyát előadta. Nálunk ilyen

kérdéseket nem lehetne tárgyalni, hiányoznék hozzá a felfogás komolysága és az ügy fontosságának kellő méltatása.

Általában véve felejthetetlen benyomást gyakorolt rám minden tárgyalt kérdésben a kongresszus magatartásának mély komolysága. Nem kicsinyeltek semmit, helyet és időt adtak mindennek, a mi csak a nőkérdéshez tartozott. A legnagyobb egyszerüséggel öltözködve, pontosan jelent meg mindenki s meglátszott minden arczon az igazi érdeklődés. A jegyekért törte magát a berlini közönség s sokszor láttam a kapu előtt várakozó hölgyeket, a kik vágyva-vágytak bejutni. — Sok szép eszme, panasz, kétség és remény hangzott el ott az impozáns nagy városháza fényes diszterménének falai között. — Sokszor gondolkoztam azóta azon, hogy a kongresszus miért nem hozott valami határozatot? Minden nemzet elpanaszolta a maga baját, — hiszen résztvevő fülekre talált, — s a nemzetek panasza egy közös jajszóba olvadt össze. A kongresszus csak a jelent tárta fel s előkészitette a talajt az intenzivebb munkálkodásra, felkeltette az egész világ érdeklődését a női kérdésekhez, s a határozathozatalt fenntartotta a jövőnek, a midőn majd mindenütt lesznek eszméinek buzgó és hivatott harczosai. Reménylem, mi magyar nők mindig ott leszünk, a hol legnagyobb szükség lesz ránk!

Budapest.

Radnai Jenőné.

EGY KIVÁLÓ FRANCZIA NEVELŐNŐ EMLÉKEZETE.*

A lelkünk húrjain szomorú danákkal végig rezgő hervadásról, enyészetről suttogó novemberi szellő a temető felé tereli gondolatainkat. Az elhunytak fölött merengve, lelki szemünk a nőnevelés egy a folyó év tavaszán kidőlt női bajnoka sírhantján pihen meg: a sèvres-i polg. isk. tanítónőképző intézet első igazgatónője, Favre Gyuláné sírhantján, a ki elévülhetetlen érdemeinél, ritka lelki tulajdonságainál fogva méltó arra, hogy néki e lapok hasábjain kegyeletes emléktüzet gyujtsunk.

A szeretet és hála szövétneke világítja meg előttünk e ritka nő lelki képét, a koporsója fölött elhangzott búcsúszózat alapján idézzük azt fel, röviden előrebocsátva pályafutása főbb mozzanatait.

*

Fiatal leánykora óta a tanítónői pályán működik, s 1870 előtt Versaillesban nevelőintézet élén találjuk. Elszászi születésénél fogva az 1870/71-iki franczia-német háború okozta csapások mély sebet ütöttek hazáját forrón szerető szivén, s ezen hazafias bánata hozta összeköttetésbe Favre Gyulával, az ugyancsak lángoló honszeretettől vezérelt külügyi s honvédelmi miniszterrel. A haza veszteségén bánkódó két nemes szív levélben cserélte ki egymással aggodalmait, fájdalmait, míg végre a háború lezajlása után örök frigyre egyesült. A fiatal tanítónő fenkölt érzelem s eszmevilága viszhangra lelt a híres szónok lelkében s házasságuk a lehető legboldogabb volt. De boldogságuk nem volt tartós. 1881-ben, a sèvres-i polg. isk. tanítónőképző intézet meg-

* A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában tartott előadás.

alapítása évében Favre Gyuláné már özvegyi fátyolt visel. S ekkor nem anyagi helyzete biztosítására, e tekintetben menten állott minden gondtól, hanem azért, hogy életének új czélja legyen, tiszta munkaszeretetből s a nőnevelés ügye iránt való lelkesedésből fogadja el Jules Ferry, az akkori közoktatásügyi miniszter ajánlatát, elvállalja az újonnan létesített intézet igazgatását.

Csodálatra méltó egy igazgatónő volt! Filozofiai lelki emelkedettsége s a növendékekre befolyni tudó képessége a világ legnagyobb pædagogusai sorába iktatják. Megvalósította a tökéletes nevelő eszményképét, melyet erkölcs-filozofiai művei egyikében, Sokrates után, ekkép vázol: «Az az igaz nevelő, a ki uralkodni tud a lelkeken; a ki uralkodik, de csak azért, hogy a reá bizott lelkek összes képességeit működésbe hozza s eme tevékenységet a jóra irányítsa; uralkodik, mert szabad akaratából maga is a törvény rabja lett; uralkodik, de csak a végből, hogy annál jobban vesse alá a lelkeket ama a magaslatból jövő ihletnek, melyből maga is meríti erejét, hatalmát.»

Nevelési irányelveit főrészt a stoikusok szellemében tűzte ki magának. A nevelés legfőbb ideálja szerinte is az, hogy a fiatal lelket önuralomra oktassuk. A nevelőnek is tehát első sorban uralkodnia kell önmagán. «A nevelés sikerét ne keresse a növendék külső engedékenységében, mert ez gyakran csak elsorvasztja a lelket, hanem annak határozottságában, egyeneslelküségében s hasson oda, hogy a növendék a jót belátással, magáért a jóért kövesse. A tanító, nevelő minden törekvése abban összpontosuljon, hogy megnyerje növendékei szeretetét, de ne tekintse e szeretetet soha se czélnak, hanem csak eszköznek magasabb czélok szolgálatában.»

Élete fogytáig lankadatlan buzgalommal gyarapította lelkét, bővítette szellemi látókörét. Az ó- és újkor nagy filozofusai, erkölcsíróik, meghitt barátai, szellemi irányadói voltak. Örökbecsű értekezéseket adott ki Sokrates, Aristoteles, a stoikusok és Montaigne erkölcsi tanairól; kéziratban maradt két utolsó műve szintén erkölcs-filozofiai tárgyú.

De a nagy bölcsészek kincsestárán kívül a helyes elvek s

áldásos eszmék kiapadhatatlan forrása volt Favrené gyöngéd szive, finom női tapintata. Az diktálta neki ama mindennél hathatósabb, betűbe nem foglalt törvényeket, melyeket már Sophokles is emleget. Az tette őt növendékei valóságos édesanyjává, barátnőjévé, bölcs és őszinte tanácsadójává. Ismerte, szerette s tizenöt éven keresztül fáradhatatlan anyai gondoskodásban részesítette valamennyiüket. De szerették is mindnyájan, szerették s tisztelték gyöngéd kegyelettel. Hetenkint egyszer-kétszer szűkkörű családias együttlétre köréje gyültek leányai. Az ilyen társasesték felváltva komoly vagy vidám tárgyú felolvasásokkal, beszélgetés-s zenéléssel — Pascal Labiche stb., Beethoven Hændellel váltakozott — teltek el. Favrené nem egyszer maga is zongorához ült s kitünő játékával gyönyörködtette leányait, a kiknek egyéni hajlamait még ezen összejöveteleket illetőleg sem feszélyezte; ki-ki tetszése szerint jöhetett s távol is maradhatott. — A három évi tanfolyam elvégeztével vidéki felsőbb leányiskolákhoz szakadt, volt növendékei legtöbbjével állandó levelezésben maradt; még utolsó, Camille Sée tanügyi tanácsosnak szóló levelét is volt tanítványai érdekében írta, melegen ajánlva a nőnevelés eme lelkes barátja figyelmébe azok baráti egyesületét.

Halála hire őszinte fájdalommal töltött el sok-sok ifjú hálás szivet. Franciaország minden sarkából oda sereglettek volt tanítványai: könny, hálasóhaj, magasztaló szózat lengte körül koporsóját s Fabre József szenátor, bölcsészettudor a sèvresi iskola egykori tanára a következő megható halotti beszédben búcsúzott tőle a szeretettel s bölcseséggel vezetett intézet nevében:

«Mi a szó ott, a hol a könny pereg?... Nem szól ennél ékesebben semmi!...

S mégis megszólalok, meg kell szólalnom, hogy végső búcsút mondjak ama nemes nőnek, kit annál nagyobbnak ismerek el, mentül egyszerűbb volt nagyságában.

Őszinte, de azért finom, szelid, de egyszersmind határozott természete volt; hajthatatlan a hatalmassal, engedékeny a gyöngével szemben; beérve a köztisztelet, becsülés kiérdemlésével, megvetett mindennemű kitüntetést, hódolatot; nem ismert, nem

tartott úgynevezett kegyenczeket, nem tett kivételt senkivel sem; igazságos volt és szomjuhozta az igazságot, az őszinteséget, a nyiltságot; idegenkedett mindentől, a mi üres, léha s gyülölt kérlelhetlenül mindent a mi aljas; gyülölte az álnokságot, hazugságot, még a hivatalos, igen különösen a hivatalos hazugságot; ama ritka jellemek egyike volt e nő, melyeknek nincsenek hibáik, s ha vannak, úgy oly hibák azok, melyek, mint Molière mizantrópjánál, a legtisztább erények túlzásba viteléből erednek.

A rendszeres munka lankadatlan szeretete fényes szellemi tehetségekkel párosult ezen minden szépért, nagyért, nemesért lángoló nőben és sokoldalú tanulmányai összhangzatosan fejlesztették ki nemes hajlamait. Három irányban képezte magát: az irodalomban, a bölcsészetben és a művészetekben; kiváló erkölcsíró, festő s zenész volt egyszersmind. A legmagasabbért lelkesedve minden téren, a természetben az Alpesek, a képzőművészetekben Michel Angelo, a zenében Beethoven, a költészetben Corneille, a prózában Pascal, a bölcsészetben Plato és Descartes, a moralisták közül Epictet és Marcus Aurelius voltak eszményképei.

A stoicizmus komorsága sokratesi bájjal, derültséggel olvadt össze egyéniségében; keresztény volt a jansenisták ridegségének némi, halvány árnyalatával, de a mellett a nagy angol filozofusok széles látókörével; lelkes honleány volt, elszászi létére kétszeresen lelkes franczia, azzal az egyezkedésről hallani sem akaró kegyelettel szivében, mely ama határszéli tartomány minden lakóját jellemzi.

Büszke s önálló természete teljes szabadságot követelt magának, de tágkörü, türelmes szelleme másoknak is biztosította azt. Vezetése alatt a sèvres-i iskolának nem volt sem kaszárnyaszerű, sem pedig zárdai jellege; önzetlen tanulmányok élő tűzhelyévé varázsolta azt át, benső, magasabb, szellemi élet tűzhelyévé, a hol minden egyéniség megőrizhette eredetiségét, autonomiáját. Tizenöt évig tartott áldásos igazgatósága alatt összeütközésnek, félreértésnek még árnyékát sem jegyezhetjük föl igazgató és tantestület, igazgató és növendékek között. Vállvetve, testvéri egyetértésben dolgoztak mindnyájan, hogy megvalósíthassák ama

magas tudományos, esztetikai s erkölcsi eszményképet, melyet lelkes vezérük oly híven ápolt, példájával buzdítva, bátorítva vitézeit. S a lobogó sèvres-i tűzhely áldásos szikrái megsokszorosítva, tündököltek Franciaország minden részébeu, a hol Favre Gyuláné leányai terjesztették a körében magukba szítt szellemet s attól át meg áthatottan tanítottak, neveltek a szív és a józan ész sugallta módszer szerint. A Sèvres-ben kiképezett fiatal tanítónők alapos ismeretekkel s igaz ügyszeretettel léptek a nevelés küzdő terére; lelkeket formáltak ott belőlük, igazi, lelkek ébresztésére hivatott lelkeket.

Embertársaival való érintkezésében Favrené színleg hideg külső alatt, mely védő bástyául szolgált neki a tapintatlanok ellen, az őt annyira jellemző határozott méltósággal egyesült udvariasságot, tapintatot, finomságot s tevékeny jóságot rejtett. A barát czímét csak fukaron mérte, de a kit egyszer annak vallott, az bármikor számíthatott barátságára, s szeretni azzal a benső gyöngédséggel tudott, mely barátunkat második lelkiismeretünkké avatja. Rajongott az igaz barátságért s ki nem fogyott magasztalásából; «az igaz, odaadó barátság Isten és az ember legbecsesebb ajándéka», írja néhány nappal halála előtt. De nemcsak gyöngéd barátnő volt, gyermekeivé fogadott öcscsei hugai s növendékei anyát veszítettek benne, s hogy milyen anyát, fájdalmuk a megmondhatója.

Nálánál finomabb érzésű, hűségesebb hitvest is hiába keresnénk; a nagy hazafi s híres szónok méltó társra talált benne, a ki büszke, de szerény méltósággal viselte nevét.

Ily nő nyugodtan várhatta halála óráját, készen találta akármikor. Hiszen ő e földi életet csak az örökkévalóság fényében látta és a mindennapi élet sürgése-forgása közben is égi látomásként lebegett előtte mindig a földöntúli hon képe! De noha meggyöngült egészsége megbarátkoztatta a közelgő halál lelke derültségét meg nem zavaró eszméjével, oly hirtelen jövetelét még sem sejtette. Két órával halála előtt még tervezgetett; le készült a napsugaras Olaszhonba, hol megint csak szeretett sèvres-i leányainak szánt írói munkát akart végezni.

Hozzá méltóan, úgyszólván kötelességei teljesítése közben

szólította el lelkét a végső óra. Utolsó szívveréséig igazgatónői teendőiről beszélt. Finom lelkét még akkor is aggasztotta a környezetének rosszullétével szerzett sok gond. Meg-megszólalt... meghatóan lágy hangja még egyre cseng... s pár perczczel reá végsőt dobban nemes szívé.

Ilyen az élet: minden nap, minden óra, minden percz meg annyi törékeny létünk ellen intézett kalapácsütés, míg végre, váratlanúl, előkészület nélkül itt az utolsó, mely agyon sujt! Pedig ő méltó lett volna arra, hogy lássa, érezze elmulását, ő, a ki annyiszor nézett a halál szemébe!

Elhagyod immár, drága barátnőnk, elhagyod örökre e házat, melynek náladnál tekintélyesebb, befolyásosabb vezére, igazgatója nem lesz többé soha... Soha se halljuk többé ez ajkat, mely szelid nyugalmával annyi mély igazságot mondott, melynek egyetlen csöndes, de határozott szava nem egyszer döntötte halomra az ellenvető okoskodásainak egész készletét. Nem látjuk többé soha eme a lélek legmélyén olvasni tudó, őszinteségtől ragyogó, őszinteséget ébresztő tekintetet. Mily sivataggá változik majd át a ház, melynek te valál éltető lelke, éltető szelleme; idegenek leszünk itt — oh kegyetlen sors! — idegenek a növendékek egyre megujuló nemzedékeivel szemben, most, hogy tova tünél te, kegyelettel szeretett asszonyunk, ki mintegy összekötő kapocs valál múlt és jelen között!....

Így a bánatos szivek mélyéről fölszállt búcsúhymnus; utolsó akkordjai e pillanatban bizonyára összeolvadnak lelkünk ama fohászával, hogy a távol külföldön elhunyt kartárs példája erősítsen bennünket is s buzdítson türelemre, erkölcsi bátorságra, fenköltidealizmusra a nőnevelés sziklás, de az ügy igaz szeretete mellett lágy mohával, illatos virággal benépesedő terén, a melyen ő igazi női erényt egyedül méltón jutalmazó, hű szeretet s barátság fonta koszorút vívott ki magának!

Budapest. *Tocsek Helén.*

A GRÁCZI TANÍTÓNŐK OTTHONA.*

(Részlet: «Grácz és Tanítónői Otthona» című dolgozatomból.)

A közelmúlt nyár folyamán hét teljes hetet töltöttem a fentrajzolt gyönyörű vidéken.

Midőn gráczi tartózkodásom első napjaiban alkalmam volt az ú. n. Hilmwarte magaslatáról ez áldott vidék páratlan szépségeiben első ízben gyönyörködhetni, önkénytelenül ama kérdés támadt lelkemben: vagyon milyen a teremtés koronája, az ember, e kedves, e szép környezetben? Lelki világa összhangzatban van-e a természet nagyszerűségével?

Stiriát «a szivesség és kedélyesség országának» nevezik, és saját tapasztalataim is azt bizonyítják, hogy ez elnevezést teljes mértékben megérdemli.

Ámde nemcsak szives és kedélyes a stiriai nép, rejlik ez áldott vidék lakóiban sok más szeretetreméltó tulajdonság is.

A stiriai nép egyeneslelkű és nyiltszívű, igaz és őszinte. Lénye nemes egyszerűséget sugároz, távol van tőle minden külső, fölösleges csillogás utáni vágy, (s mily szép, mily kedves dolog, hogy a lelki haladás eme biztos fokmérője a társadalom minden rétegében egyaránt fellelhető!) jámborsága megható, teljes bizalommal és igaz részvéttel közeledik mindenkihez, vendégszeretetet ezer örömmel gyakorol, s igazán bámulatraméltó azon bizalomteljes megadás és végtelen türelem, melylyel a sors csapásait viseli.

Kora gyermekségétől kezdve kitartó munkásságra és ernye-

* A M. D. E. ujvidéki tanítónői szakosztályában tartott előadás.

detlen szorgalomra szoktatva, sohasem panaszkodik a reá mért néha nagyon is kemény sorscsapások ellen, a szó teljes értelmében «orczája verítékével keresi kenyerét», de ő megelégszik ama kevéssel a mije van, és még abból is mily szivesen és csendesen juttat a nálánál még szegényebbnek.

A részvét mellett ott honol azonban a stiriai nép szivében az igaz háladatosság érzelme is!

Különben oly dolog ez, a melyen csodálkoznunk nem lehet! Hiszen a benső részvét és háladatosság az emberi szív ama kincsei közé tartoznak, melyek a nemes kedélyben egymástól tulajdonkép elválaszthatatlanok!

Ám mily kedves dolog, hogy az emberi szív e tulajdonai a stiriai népben kellemes vidámsággal, határozott életvidorsággal, s bizonyos ős eredeti humorral párosulnak! Gondoljunk csak ama szeretetre, melyet a stiriai nép az ének, a táncz és a zene iránt tanusít! Hiszen a «stájer dalok» és a «stájer táncz» hazájuk határain túl is ugyancsak ismeretesek!

Benső és mély azonban a stiriai nép szeretete kedves, szép, zöld hazája iránt is!

A mindennapi élet nehéz és sokszoros fáradalmai után künn, az örök természet ölén tölti a pihenés óráit, sűrű fenyvesek árnyában, vagy szabad, szellős szirttetőkön ott erősíti bizalmát, ott gyüjt erőt, kitartást a további küzdelemhez!*

Megható módon nyilvánul azonban a grácziak szeretete a szabad természet iránt a Stadtpark és Schlossberg árnyas útain is. Szokatlan és igazán elfelejthetetlen élvezetben is részesülhet itt a legidegenebb ember is.

Kedves fekete rigók, czinkék és pintyőkék bizalomteljesen közelednek a sétálóhoz, útját mintegy elzárják, kiváncsian nézegetik, s okos szemeikkel mintha csak azt kérdeznék: «Hát semmit se hoztál számunkra?»

És mily hálásan fogadják a legkisebb adományt is! A velük szemben tanusított szivességet feltétlen bizalommal jutalmazzák:

* L. «Stiria» 5. f.

már a harmadik negyedik zsemlyemorzsát vagy bignóliaszeletet még a legidegenebb kézből is közvetlenül elfogadják.

Nagyon természetes, miszerint a Stadtpark és Schlossberg szárnyas lakóinak eme kedves bizalma mindenelőtt a gráczi állatvédő-egyesület érdeme, a mely immár évtizedek óta buzgó tevékenységet fejt ki, s többek között egész télen át a madársereg ellátásáról bőségesen gondoskodik, mindannak daczára e bizalom tagadhatatlan tanújele a gráczi lakosság szeretetének a természet iránt, valamint jóságának is, mert hiszen az már csak megczáfolhatatlan dolog: miszerint csak a jó, nemes szív talál állandó örömet ehhez hasonló élvezetben.

Jókora osztályrész jut azonban ez érdemből a gráczi lakosság ama kontingensének is, mely bevándoroltakból, még pedig első sorban magyarokból áll.

Általánosan ismeretes dolog, hogy Grácz pompás levegője, magán és társadalmi életének sok kellemes oldala, növényi és állati javakban való gazdagsága s abból folyó olcsósága, gyönyörű vidéke, nemcsak sok átutazó touristát vonz, hanem számos a nyilvános szerepléstől már visszavonuló családot is arra indít, hogy ott állandóan letelepedjen. (Hiszen nem ok nélkül nevezik Gráczot — bár tréfásan — Pensionopolisnak is.)

Így történik, hogy Grácz nyilvános helyein igen-igen gyakran magyar szót is hallhatunk, hogy a könyvkereskedésekben magyar művet is vásárolhatunk, hogy a Joanneum könyvtárában magyar tudományos folyóiratokat is olvashatunk, s hogy az örök pihenés helyein sétálva sok, nagyon sok régi és új magyar feliratú emlékkőre is akadunk.

Grácz falai között sohasem fogja magát a magyar útas teljesen idegennek érezhetni! annál kevésbbé, mert ha figyelmes szemlélő, úgy csakhamar tapasztalni fogja, hogy a magyart nagyrabecsülik, szeretik!

Különben oly dolog ez, a min kicsinykét sem szabad csodálkoznunk. Hiszen ez a stiriai nép egész lényének legtermészetesebb kifolyása!

Jóságánál, igazán nemes gondolkozásánál fogva hogyne

ismerné föl azon szeretetreméltó tulajdonságokat, melyek a mívelt magyar családokat jellemzik! Ugyancsak természetszerű dolog tehát, hogy e tapasztalat, e megismerés nyomán nagyrabecsülés és szeretet fakad!

Igenis, nagyrabecsülés és szeretet, mely azonban nemcsak üres szavakban, hanem nagy fontosságú, messze kihatású tettekben is nyilvánul! Csak egyetlen egy bizonyítékot hadd szolgáltassak!

Grácz számos — jobban mondva: számtalan — emberbaráti intézménye között van egy, a mely a mi figyelmünket és érdeklődésünket, azaz szakosztályunk figyelmét és érdeklődését igazán teljes mértékben megérdemli, s ez az ú. n. «*Magántanítónői, gyermekkertésznői és nevelőnői segélyegyesület*».

Az 1891. év tavaszán, tehát ugyanakkor, a mikor az ujvidéki tanítónői szakosztály életbe lépett, létesítette a gráczi hölgyvilág számos előkelősége a fentemlített intézményt, még pedig «*Egyesületi menhely*» név alatt.

Két évvel később fölcserélték ezen kissé határozatlan elnevezést a fentebbi sokkal világosabb, határozottabb címmel.

Ezen egyesület főczélját abban állapították meg: hogy azon nőknek, kik a nevelés-tanítás szent ügyével foglalkoznak, azon szomorú napokban, midőn az illetők foglalkozás, állás nélkül maradnak, ideiglenes otthont fog nyujtani, hol teljes ellátásban a körülményekhez képest egy naptól harmincz napig részesülhetnek, még pedig *minden tekintet nélkül az illetők nemzetiségére és vallására teljesen díjtalanul!*

Az egyesület gondoskodó figyelme azonban még arra is kiterjed, hogy ezen foglalkozásnélküli nőket ismét megfelelő állásokhoz (díjtalanul) juttathassa, (még pedig saját hathatós közbenjárása folytán), és hogy azoknak, a kik tán betegség, vagy egyéb szomorú oknál fogva kénytelenek hazájukba visszatérni, ezen visszatérést közvetlen anyagi támogatással megkönnyítse.

Úgy-e bár, humánus határozatok ezek!

Ám meg vagyok győződve, hogy ezen határozatok mindnyájunk szivét-lelkét annál bensőbben meg fogják hatni, ha a mélyen

tisztelt szakosztály becses tudomására hozom, hogy *ezen nemes törekvésű egyesület tulajdonképeni lelke és egyszersmind védnöke: magyar nő!*

Gróf. Lambergné, született brnő Wenckheim Mária, ki az év nagy részét magyarországi birtokán Kőrös-Ladányban (Gyoma m.) tölti, azon nő, a ki a gráczi egyesület védnöke annak keletkezésétől kezdve.

Hát nem tekinthetjük ezen tényt a grácziaknak a magyarok iránt érzett nagyrabecsülésüknek és szeretetüknek egyik jele gyanánt?

Azt hiszem, hogy igen. Hogy azonban gróf Lambergné mily igaz lelkesedéssel, ernyedetlen buzgósággal, s mekkora tényleges eredménynyel viseli a bár díszes, de ugyancsak nehéz védnöki tisztséget, annak illusztrálására további fejtegetéseim sorában néhány statisztikai adatot fogok említeni.

A jelen év rendkívülien fontos a gráczi egyesület élete körében. Ugyanis az elmúlt évek folyamán akárhányszor mutatkozott annak szükségessége, hogy az Otthonban oly nők is felvételt nyerhessenek, a kik biztos állást viselnek ugyan, de Grácz̈ban üdülni szeretnének, és az Otthonban való tartózkodásért nagyon szívesen fizetnének. Valahányszor ilyen jelentkezéseknél az Otthonban üres hely volt, mindannyiszor részesültek az egyesület jótéteményeiben tehát azok is, a kik biztos állást viseltek.

Ámde már csak nagyon természetes dolog, hogy ezen nők az egyesülettel szemben kissé tartózkodó viszonyba, helyzetbe jutottak. Egyik-másik tán még hosszabb ideig szeretett volna ott maradni, vagy újból el akart volna jönni, s ebbeli kérését csak azért nem adta elő, mert restelte, hogy az egyesület jótékonyságát még nagyobb mértékben igénybe vegye.

S így történt, hogy az egyesület több oldalról és ismételten arra kéretett fel: miszerint az alapszabályokat bővítse ki azon határozattal, hogy «*állással rendelkező nők is bizonyos határozott napi díj mellett az Otthonba felvétetnek*».

Az egyesület előljárósága tényleg életbe is léptette ezen nagy újítást, még pedig f. é. május elsejétől kezdve.

A tartási díj megállapítására vonatkozólag ideiglenesen azon rendkívülien méltányos határozatot hozta, hogy: 1. a stiriai tanítónők fizetésük négy fokozata szerint naponkint 50, 60, 70 vagy 80 krt fizessenek; 2. hogy minden külföldi tanítónő naponkint 1 frtot, havonkint 25 frtot fizessen, és 3. hogy a nevelőnők, gyermekkertésznők stb. napi tartási díja mindenkor fizetésük arányában állapíttassék meg.

Ezen ujítást rendkívülien czélszerűnek találom, mert meg vagyok győződve, hogy míg egyrészt az Otthon forgalmát és bevételét tetemesen növelni fogja, addig másrészt az egyesület áldásos működése mindinkább nagyobb és nagyobb körre fog terjedni. Mert hiszen az már csak természetes dolog, miszerint az Otthonban való tartózkodhatás még a fentebb említett díjak lefizetése mellett is mindenkor igazi jótétemény az illetőre nézve.

Kérdés volna: vajjon miből fedezték és fedezik jelenleg is az Otthon rendes kiadásait?

Azaz miből látták el és látják el ma is az Otthon ingyenes lakóit? Talán nagy tőkével rendelkezik ez egyesület s annak kamatjából fedezik a tetemes költséget? Oh, távolról sem!

Midőn a gráczi egyesület szerény anyagi forrásairól és mindennek daczára elért fényes eredményéről értesültem, eszembe jutott ama hét kenyér és öt halacska, melyekről Szent-Irásunk ismételten megemlékezik!

A gráczi egyesület működése megczáfolhatatlan tanúbizonysága annak, hogy jó, czélszerű, helyes beosztás mellett szerény eszközökkel is mily számottevő eredményt el lehet érni.

Hogy ezen állításomat tényekkel is bizonyíthassam, bátor vagyok az egyesület múlt évi működését néhány számbeli adattal illusztrálni.

Az egyesület vagyonát képezte az 1895. év jan. hó elsején:

1. 702 frt 10 kr. készpénzben, és

2. az Otthon felszerelése, a mely a leltár szerint 356 frt 52 kr. értéket képviselt.

Az egyesület jövedelmét pedig a következő összegek képezték: (ugyancsak az 1895. évben)

1. tagsági díj * fejében befolyt (602 tag után) = 1046·00 frt.
2. adományképen ... ... = 773·95 »
3. az Otthon perselyében összegyült ... ... = 50·64 »
4. kamat fejében befolyt ... ... = 72·14 »

Mindennélfogva tavaly az egyesület tulajdonképeni jövedelme körülbelül 2000 frtból állott. Aránylag csekély ez összeg, pedig az évi jelentések fokozatos haladásról tanúskodnak, mert 1893-ban csak 1400 frt volt a jövedelem, 92-ben pedig csak 1200 frt.

Gyarapítja azonban ezen csekély tulajdonképeni jövedelmet igazán nagylelkűen és nemesen azon nő, a kit fentebb hazaszeretettel párosult büszkeséggel magyar nőnek említettem: gróf Lambergné!

Immár három ízben rendezett az egyesület javára egy-egy estélyt vagy előadást, melynek összjövedelme az Otthon pénztárába befolyt.

Ezen az úton kapott az egyesület első ízben 1300 frtot, másodízben 1515 frtot, és végül az utolsó alkalommal 1460 frtot.

Ezen tetemes mellékjövedelmek segítségével lehetségessé válik az, hogy az egyesület akkora jótékonyságot gyakoroljon, mint a mekkoráról az évi jelentések tanúskodnak.

Az 1895. évben 78 benlakója volt az Otthonnak, a kik összesen 975 napot ott töltöttek; e szerint mindegyik átlag 12 napig vette igénybe az egyesület jótékonyságát; ezenkívül adott az Otthon ugyancsak tavaly az átutazóknak és az ú. n. künlakóknak 59 reggelit, 429 ebédet, 55 uzsonnát és 83 vacsorát, s mind ezt teljesen díjtalanul.

Voltak azonban olyanok is, a kik pénzbeli támogatásban részesültek, s ezen czélra 86 frt és 13 kr. használtatott.

Az egyesület működésének ezen tényleges eredményét csak azon esetben méltányolhatjuk teljesen, hogy ha ismételten tekintetbe veszszük azon csekély anyagi forrásokat, melyek rendelkezésére állanak.

* A tagsági díj (tetszés szerint) 1—10 frt között váltakozhatik.

Örvendetes és ugyancsak biztató azonban ama tapasztalat is, hogy az egyesület áldásos munkássága évről-évre növekedik.

Míg fennállásának második esztendejében 29 benlakónak adott ideiglenes otthont, (az első egyesületi évről nem rendelkezem határozott stat. adatokkal) addig a következő évek folyamán fokozatosan 36, 52 és végül tavaly 78 nő vette igénybe az egyesület jótékonyságát.

De vajjon mekkora értéket képvisel azon lelki támogatás, melyben ama nők az Otthon falai között részesültek!

Kedves, áldott Otthon!

Grácz III. kerületében, a Goethe-utczában, (9. sz. a.) k. b. 3 percznyi távolságban a Stadtparktól, (mely gyönyörű sétahelyekkel kinálkozik és tizenkét hektárnál nagyobb) valamint a kedves Schlossberg tövétől, van az egyesület Otthona.

A Goethe-utcza széles, csendes, barátságos, s az Otthon során mindegyik ház előtt csinos, kedves kert terül el. Egy magánépület második emelete használtatik az Otthon czéljaira. (A lépcsők kényelmesek, kicsinykét sem fárasztók.)

Midőn f. é. julius 11-én az Otthonba érkeztem, a benlakók rendelkezésére állott: 1 háló- és lakószoba (5 személyre szükséges berendezéssel), 1 közös ebédlő és 1 hivatalos helyiség, hol látogatóinkat fogadhattuk.

Szeptember elseje óta azonban 3 háló- és lakószoba van a benlakók használatára, úgy hogy jelenleg tizenkét nő találhat egy és ugyanazon időben felvételt.

Az Otthon helyiségeinek eme kibővítése első sorban azért vált szükségessé, mert a segélyegyesület teljesíteni óhajtotta a stiriai országos tanitóegyesület ama megtisztelő kivánságát, hogy az Otthonban felvételt nyerhessenek a gráczi tanitónőképző-intézet vidéki növendékei közül azok, a kiknek szülei a nevelés-tanítás szent ügyével foglalkoznak. S így történt, hogy az Otthonnak a jelen tanév kezdetétől fogva hét állandó benlakója van.

Az Otthon eme kibővítése azonban igen czélszerű az ideiglenes lakók szempontjából is, a kiknek száma rendszerint a nyári

szünidő folyamán a legnagyobb, tehát akkor, a mikor az állandó benlakók távol lesznek.

Mindennélfogva ez újítás biztositékot nyujt arra is, hogy a kedves Otthon forgalma ezentúl tetemesen növekedni fog.

A mint az eddigiekből látni méltóztatik, lényeges eltérés van kedves budapesti Otthonunk és a gráczi között. Bár mindkettő első sorban a nemzeti nőnevelés törekvéseinek központja, lényeges különbség nyilvánul második főczéljukban, s ebből folyólag belső szervezetükben is.

Míg a budapesti mindenelőtt «menedékhelye azoknak, a kik a nőnevelésnek szentelt élet gyötrelmei alatt megtörve, életük végnapjaira barátságos Otthont kérnek azon társadalomtól, melynek érdekeit szolgálták»,* addig a gráczi mindeddig csak arra van hivatva, hogy az állásnélkülieknek biztos menedékhelyet, az üdülőknek pedig kellemes ideiglenes otthont nyujtson.

Ezen lényegesen eltérő főczélokban rejlik azon nagy különbség tulajdonképeni oka, a mely a két otthon belső szervezetében nyilvánul. Míg a budapestiben minden benlakónak külön szobája van, addig Gráczban csak közös helyiségek állnak rendelkezésükre. Ámde tessék elhinni, a tartózkodás itt ép oly kedves, ép oly vonzó, mint amott. Ama hét hetet, melyet a gráczi Otthonban töltöttem, mindenkor legkedvesebb emlékeim közé fogom sorozni.

A közös hálószobát esténkint annyi biztos várrá alakitottuk át csinos spanyolfalakkal, a hányan épen voltunk, s így egyáltalában nem éreztük a külön szobák hiányát.

De tekintsük az életmódot: mily kedves, mily otthonias az!

Igen figyelemreméltónak találom a «Házszabályok» ama pontját, melynek értelmében a benlakók a mindennapi takarításnál segédkezhetnek, az asztalterités pedig egyáltalában reájuk van bizva.

Én ezen rendelkezéseket igen-igen czélszerűeknek találom, mert meg vagyok győződve, hogy akár üdülni jött az illető az Otthonba, akár pedig azért időz ott, hogy új állásra szert tegyen,

* L. György A., «Magy. tanitónők törekvései».

amaz egyszerű, mindennapi, házias foglalkozások csakis jótékony hatással lesznek reá, már csak azért is, mert annál otthonosabbnak fogja magát érezhetni. De ne feledkezzünk meg azon üdítő hatásról sem, melyet a háztartási munkák ép azokra gyakorolnak, a kik rendszerint csak szellemileg foglalkoznak. (Nagyon természetes, hogy a takarítás durvább részét napról-napra ezen czélra rendelt takarítónő végzi.)

A reggelit nyolczkor tálalják, mely tetszés szerint kávé vagy tej lehet zsemlyével vagy kenyérrel; az egyszerű, de rendkívülien ízletes és tápláló ebéd rendszerint három fogású; délután ismét kávéval vagy tejjel szolgálnak; este nyolcz órakor pedig az egy tál ételből álló friss vacsorát adnak föl.

Az étkezési időközökkel mindenki saját tetszése szerint rendelkezik.

A melyik benlakónak netán valami fontos elintézni valója akad, az az egyesület részéről mindenkor nemcsak szives útbaigazításra, hanem ügyének elintézésében hathatós támogatásra is számíthat. Mily hasznos és kellemes pihenőt tarthatnak ott azok, a kik új állást keresnek, hogy gyarapított erővel foglalhassák el majdan működési körüket! Ha netán arra van szükségük, hogy ruházatukban egyet-mást sajátkezűleg pótoljanak, nemcsak jóakaró buzdítás, nemcsak alkalmas hely és idő, de még egy kicsiny varrógép is áll rendelkezésükre.

Ám mily jó alkalom nyilik arra is, hogy a benlakók szakismereteiket czéltudatosan gyarapítsák. Bár kicsiny, de válogatott könyvtára is van már az Otthonnak, a melyben mindenki nemcsak tanulságos, de szivet-lelket gyönyörködtető olvasmányt is találhat.

Vacsora után rendszerint az ebédlőben együtt maradnak a benlakók, a mikor kézimunka mellett kellemes társalgásban keresnek szórakozást.*

A tulajdonképeni szabad órákat pedig gyönyörű séták, esetleg nagyobb kirándulások töltik be.

* L. Fodor J., «Az Otthon».

S így végtelenül kellemesen s a mellett hasznosan folynak a napok egymásután e kicsiny, kedves Otthonban.

Mélyen tisztelt Szakosztály!

A mint látni méltóztatik, nagy, igazán nagy jótétemény az, a mit a gráczi Otthon nyujt; gondoskodik a benlakók minden életszükségletéről. Ám mivel ez Otthon ennél még nagyobbat is! Az említett anyagi jótétemények ugyanis, bár nélkülözhetetlenek, szinte teljesen eltörpülnek azon lelki támogatás láttára, melyben az Otthon lakói részesülnek!

Hiszen tagadhatatlan, hogy az embertársak életszükségleteiről gondoskodni szép, nemes és nagy tett, ámde mennyivel többet ér, ha ezen jótétemények lelki támogatással párosulnak!

A gráczi Otthon pedig ilyen kettős jótékonyságot gyakorol, még pedig a szó teljes értelmében, mert a csendes örömek e kedves tanyája a nyugalom és béke, a megelégedés és igaz emberszeretet hajléka!

A csüggedők bátorságot merítenek az Otthon kedves falai között; azok, a kik lelkük egyensúlyát elveszítették, okvetlenül visszanyerik azt; amazok pedig, a kik az élet küzdelmeitől fáradtan jönnek az Otthonba, megujított életkedvvel távoznak onnét!

Erő, bátorság, lelki nyugalom, életkedv, ezek azon kincsek, melyeket a gráczi Otthon anyagi jótétemények mellett oly dúsan osztogat!

Ezen kincsek kiapadhatatlan forrása azon két nő gazdag kedélye, a kik a gráczi Otthont közvetlenül vezetik, s a kik az egyesület körében már eddig is soha el nem hervadó érdemeket szereztek! Két testvér ez: Horstig Camilla és Emma úrhölgyek. Adja a jó Isten, hogy igazán áldásos munkálkodásukat még hosszú, hosszú évek során át folytathassák! Az egyesületet pedig virágoztassa fel a Mindenható! tegye erőssé, hatalmassá! hogy annak áldásaiban minél többen és többen részesülhessenek!

Ujvidék. *Fizély Julia.*

KÉT INDÍTVÁNY.

1. Tanítsuk a háztartástant gyakorlatilag.

A Nemzeti Nőnevelésben olvastam a stuttgarti háztartási iskola berendezéséről s evvel kapcsolatban a t. irónő azon nézetének azon kifejezést, hogy a nőknél a házias vagy a tudományos nevelés irányának megválasztása épen olyan, mint egyes betegségeknél a gyógymód megválasztása; az egyéniségek szerint ugyanis majd az egyik majd a másik használ.

Az emberek legnagyobb része az egyik vagy másik mellett egyoldalú állást foglal el. Némelyek a kizárólagos házias nevelést vélik egyedül üdvözítőnek; mások pedig okvetlenül szükségesnek tartják a nőnek tudományos pályákra való kiképeztetését, mely ellentétes nézetek már sokszor élénk vitára szolgáltattak alkalmat.

Melyik a helyes nézet a kettő közül?

Igaz, hogy a nő tulajdonképeni hivatása a háziasszonyi állás betöltése s ezen minőségben háztartási ismeretekre okvetlenül szüksége van még azon esetben is, ha a háztartási teendők végzésére csak felügyelnie kell. De viszont a nőnek számolnia kell sorsával, anyagi körülményeivel, melyek szerint nem biztos, hogy csakugyan háziasszony lesz s nem kénytelen-e saját maga gondoskodni megélhetéséről. E szerint szükséges, hogy szegény sorsú úri leányok kenyérkereseti pályára is készüljenek.

Két eshetőségre kell tehát számítani: az egyik, mely a legtöbb esetben bekövetkezik, a háziasszonyi minőség; a másik, mely bekövetkezhetik, hogy esetleg saját maga keresi kenyerét.

Kettős czélt kell tehát a leányok nevelésénél szem előtt tartani: a tudományos és a háztartási ismeretek elsajátítását, annál

is inkább, mivel a tudományok tanulása mellett háztartási ismereteket is lehet elsajátítani, a nélkül, hogy a tanuló leány magát ezálta túlterhelné. E kettős életpályára képesítő ismeretek bármelyik hivatás betöltése esetén se válnak a nőnek kárára, ellenkezőleg csak hasznára lehetnek.

A legtöbb leánytanuló azonban nincs azon helyzetben, hogy az iskola látogatása mellett még otthon a háztartásból is tanulhatna valamit, mivel azon időt, melyben a legtöbb háztartási munka végzése történik, az iskolában kénytelen tölteni, otthon pedig az iskolai kötelességek teljesítésén kívül semmit se kívánnak tőle.

Pedig mind a mellett megtörténik, hogy a háztartásban teljesen járatlan leány feleséggé lesz s ha ekkor nem a legnagyobb igyekezettel törekszik ez új hivatása betöltéséhez okvetlenül szükséges ismereteket minél előbb megszerezni, s a vele járó, előtte szokatlan s nehéz munkában magát önmegtagadással gyakorolni, mennyi kárnak, kellemetlenségnek s viszálynak lehet idővel kitéve.

Hogy lehetne hát e kettős képzésnek mégis némileg megfelelni legalább az iskolában ?

Tanítjuk polgári leányiskolákban a vegytant, természettant, melyek körébe tartozó kisérletek gyakorlatilag mutattatnak be. Az állam, a községek nagy összegeket fordítanak a természettudományi oktatáshoz megkivántató eszközökre és anyagokra.

Miért ne lehetne a háztartástant is gyakorlatilag tanítani, anyagokra s eszközökre itt is némi összeget fordítani ? Így a legszükségesebb dolgok gyakorlatilag bemutathatók lennének, melyek ismerete a legtöbb esetben még szükségesebb, mint a vegytan és természettan.

A polgári és felsőbb leányiskolában, úgyszintén a tanítónőképzőben, köteles tantárgy a háztartástan. Tanítják heti 2 órán.

Mivel azonban a háztartás körébe tartozó legtöbb dolog gyakorlati bemutatására 1 óra nem elegendő, a 2 hétre eső 4 órát össze lehetne kapcsolni és két hetenkint egyszer a délelőttet vagy délutánt háztartási teendők bemutatására fordítani egy ezen czélra szolgáló helyiségben, mely konyha módjára lenne berendezve. Felszerelése nem okozna rendkívüli költséget, mivel a tanítási idő rövidsége

miatt a tanítás csak a legszükségesebb tudnivalókra szorítkozhatnék, melyek nem igényelnek sok eszközt, s költségük legfeljebb 150 frtra rúgna. Úgyszintén az anyagokból se lenne szükséges nagy mennyiség a 2 hetenkint egyszer tartandó bemutatásokhoz. Tekintettel azon körülményre, hogy minden iskolában akadnak szegénysorsú tehetséges tanulók, kik számára az iskolában készített ételek felhasználhatók volnának, bizonyosan akadnának minden városban jótékony emerek vagy egyesületek, kiktől a jótékony czélra való tekintetből a szükséges anyagok részint pénzbeli segély útján, részint élelmi szerekben beszerezhetők lennének. S így a háztartástan gyakorlati irányban való tanítása útjában nem lenne akadály.

Egy napon bemutatható lenne a lakás takarítása, seprés, portörlés, falak és ablakok tisztítása; más alkalommal a mosás, ismét más alkalommal a keményítés és vasalás stb.

A későbbi napokon a kenyér, keményítő, szappan, a legközönségesebb főzelékek, tészták és sültek készítése, mely utóbbiak némelyike, mint pl. a leves készítése, a gyakori ismétlés által emlékezetükben híven megmaradna s megszereznék legalább a legszükségesebb ismeretekről az alapfogalmakat, melyeket szükség esetén értékesíteni s kibővíteni lehetne s melyekben később gyakorlás által a szükséges ügyességet is elsajátíthatnák.

Ezen 4 órai időközben gyakran jutna idő elméleti magyarázatokra és kikérdezésre is.

Magasabb iskolákban a háztartástan ismételt tanulása alkalmával, a növendékek maguk végezhetnék utasításra a különféle dolgokat. Csekély költséggel, czélszerű methodus mellett, a nélkül, hogy az előírt óraszámnál többet használnánk fel, egy lényeges bajon, az egyoldalú leánynevelésen segítve lenne!

Szerintem tehát a középfokú leányiskolákban csakis a kettő együttes felkarolása által lehet a nők megélhetését s jólétét biztosítani.

A javaslatba hozott eljárást korántsem tekintem tökéletesnek; czélom csak az volt, hogy rámutassak arra, miszerint épen nem lehetetlen a fent jelzett leányiskolákban valamiképen módját

ejteni annak, hogy a növendékek közhasznú ismereteket és gyakorlati ügyességet sajátítsanak el a háztartás körébe eső munkákban. Ama t. kartársnők, kiknek alkalmuk volt háztartási tanfolyamokat látogatni, az általam csak jelzett tanítási eljárást képesek lesznek részletesebben kifejteni. Legyen szabad erre becses figyelmöket felhívnom!

Kis-Marton. *Oravszky Etelka.*

*

2. Tanítsuk a gazdaságtant tudományos alapon.

Nincs tantárgy, mely a közönség részéről annyi ellenőrzés és megtámadásnak volna kitéve mint a gazdaságtan, sőt vannak, kik épen feleslegesnek tartják ezen tantárgy tanítás t a felsőbb leányiskolában.

És valljuk meg, hogy e támadások, e nézetek igazolva vannak a jelenlegi tanterv mellett. Igen sok és igen kevés van nyújtva. A közgazdaság nem egyéb száraz fogalom meghatározásnál, a háztartástan pedig elcsépelt közhelyek ismétlésénél. Ennél fogva vagy tudományosabb alapon kellene tanítani úgy a közgazdaságtant, mint a háztartástant vagy pedig teljesen törölni ezen tantárgyat a jövő felsőbb leányiskolái — a lycemok tantervéből.

Csakis tudományosabb, alaposabb tanítás tenné hasznossá, igazán gyümölcsözővé ezen oktatást. Gazdaságtan lehetne azon keret, melyben az előző osztályok ismeretei rendszeresítve kibővítve elhelyeztetnének. Így pl. a közgazdaságtanban ismétlésképen fel lehetne venni a történelem földrajzi oktatásnál megemlített különböző nemzetgazdasági iskolákat, a hitelnél visszapillantást tartani a különböző államok erre vonatkozó intézkedéseire, a munkabérrel kapcsolatban ismertetni kellene a munkás-kérdést, valamint a munkás-osztály anyagi helyzetének emelésére szolgáló törekvéseket. (Ezt a tanterv határozottan meg is kívánja. Szerk.) Egy szóval az egész köz- vagy nemzetgazdaságtant tudományosabban és ennél fogva érdekesebben kellene tárgyalni és lehető összefüggésbe hozni az előző osztályokban tanultakkal. (Ezt a tanító a jelenlegi tanterv értelmében is megteheti. Szerk.)

A mi a háztartási részt illeti, annak szintén keretül kellene szolgálnia az előző osztályok egészségtani és vegytani ismereteinek az elhelyezésére, rendszeresítésére és kibővítésére épen ezért ezen tárgyak oktatásának meg kellene előznie a gazdaságtan tanítását. A háztartási rész helyes oktatása végett ohajtandó volna, hogy az iskola teljes berendezése mintául szolgálhasson a növendékeknek és megfeleljen a mai kor követelményeinek és a tudomány legújabb vívmányai mind fel legyenek használva. Álljon tehát a gazdaságtan tanítója rendelkezésére egy ilyen mintaberendezésü iskola-épület, melynek minden egyes részét, berendezését követendő példáúl állíthassa növendékeinek szeme elé, hogy íme ilyen kellene, hogy az épület, a berendezés, a fütés, világítás, szellőztetési készülék stb. stb. mindenütt hogy legyen!

A konyha legyen ellátva szabályozható gázkemenczével, a szükséges háztartási gépekkel, a legújabb szerkezetü fazekak és edényekkel. A kamara és pincze az élelmi szerek nagyban való beszerzésére és mintaszerü eltevésére szolgáljon mintául.

Épen ilyen mintaszerü legyen a mosó- és vasalóház felszerelése és vezetése bizassék szakképzett mosó- és vasalónőre. Legyen az intézet mellett tejgazdaság és baromfitenyésztés.

Álljon ezen kívül a gazdaságtan tanítója rendelkezésére egy teljes gyüjteménye a különböző vászon- és gyolcs-mintáknak, továbbá fütőanyagokból, ritkább fűszerek és gyarmatárúkból. Érdekes volna ha a hazai házi-iparczikkek kisebb tárgyaiból is birna az intézet gyüjteménynyel.

Szükségesek ezen kívül a háztartásra vonatkozó folyóiratok. Koronként be kellene mutatni az újabb háztartási gépeket, edényeket, élelmi czikkeket.

Mind ez csak elméleti ismeretet nyújtana, (mely azonban lehetővé tenné a gyakorlatnak is a bevezetését) de ez az elmélet haszonnal járna és a folytonos szemlélet folytán elmosodhatlanul bevésődnék a tanítványok elméjébe.

Kolozsvár. *Butyka Vilma.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Felsőbb leányiskolák és tanítónőképző intézetek kiállítási kitüntetései. Az ezredéves országos kiállítás közleményeinek most megjelent 32. száma hozza a jury által megitélt kitüntetéseket. A következőkben azokat közöljük, melyek a felsőbb leányiskoláknak és tanítónőképzőknek jutottak. Aránylag csekély számukhoz viszonyítva ezen intézetek sok kitüntetést nyertek, a mi arról tanuskodik, hogy az általuk kiállított dolgok nagy részben kiválóak voltak és a jury részéről kellő méltánylásban részesültek.

Millenniumi nagy érmet kapott: A soproni Orsolyaszűzek vezetése alatt álló kath. nép- és polgári iskola, tanítónőképző-intézet és kézi ipariskola, — a temesvári «Miasszonyunkról» nevezett iskolanővérek tanintézete és háztartási tanfolyama, mindkettő «a tanügy terén szerzett kiváló érdemekért»; továbbá a «Magyar országos nőképzőegyesület Budapesten» széleskörű tevékenységért.

Kiállitási érmet kapott: A budapesti angol-kisasszonyok intézete «elismerésre méltó tevékenységért», a Naschitz-féle nyilv. felsőbb leányiskola és nevelő-intézet Budapesten «Úttörő működés- és buzgalomért», a kath. tanítónőképző-intézet Nagyváradon «művészi kivitelű kézimunkáért».

Elismerő oklevelet kapott: Az ev. ref. felsőbb leányiskola Debreczenben «módszeres tanításért», — a községi felsőbb leányiskola Szegeden «módszeres tanításért», — a miskolczi ev. ref. felsőbb leányiskola «rendszeres tanításért».

Az állami tanintézetek versenyen kivül állván kitüntetésben nem részesülhettek. Mindazonáltal kiállított tárgyaik birálat alá vétetvén, arravalóságuk szerint a tanárok s tanítónők, kik a tanítást vezették, a közreműködők érmét kapták.

A *Közreműködők érmét* nyerte: A *budapesti áll. polg. isk. tanítónőképzővel* kapcsolatos felsőbb leányiskolánál: Hollós Károly rajztanár «helyes vezetés és szép eredményért», Jausz Jozefin kézimunkatanítónő «módszeres tanítás és jó izlésért».

A *budapesti áll. felsőbb leányiskolánál* özv. Bokelberg Ernőné tornatanítónő «a növendékeken végzett mérések eszközlésénél és feldolgozásánál tanusított ügybuzgalomért», Bosányiné Edwards Ellen és Odor Henrietta tanítónő «a női kézimunka-oktatásban tanusított módszeres tanítás és jó izlésért», Szerémi Alajos rajztanár «eredményes tanításért». A *fiumei áll. felsőbb leányiskolánál* Gross Leopoldina igazgatónő jó vezetésért. A *kassai áll. felsőbb leányiskolánál* Meissner

Regina és Schwarcz Irén tanítónők jó vezetésért. A *m.-szigeti áll. felsőbb leányiskolánál* Ujházy Aladárné «módszeres tanításért» és Vranyczany Janka rajztanítónő «szép eredményért». A *pozsonyi áll. felsőbb leányiskolánál* Bobok Karola kézimunkatanítónő és Kasztner Mariska rajztanítónő «módszeres tanításért». A *soproni áll. felsőbb leányiskolánál* Bründl Ödön rajztanár «helyes vezetés és szép eredményért», Wagner Józsa kézimunkatanítónő «módszeres és tiszta munkáért». A *temesvári áll. felsőbb leányiskolánál* Sulyok Ilda «házi iparmunka meghonosításáért». A *trencséni áll. felsőbb leányiskolánál* Énvi László rajztanár és Szukováthy Ottilia tanítónő «helyes vezetésért».

A *budapesti II. ker.* áll. tanítónő és nevelőnőképezdénél Csiszár Sándorné kézimunkatanítónő «módszeres tanításért» s Nagy Károly rajztanár «jó vezetésért». A *győri* áll. tanítónőképezdénél Szukováthy Ilona kézimunkatanítónő «módszeres és tiszta munkáért» és Szabó József főreáliskolai tanár (a képezdénél rajzot tanít) «ügybuzgóságért». A *kolozsvári* áll. tanítónőképezdénél May Emilia kézimunkatanítónő «módszeres tanítás és kitünő kiállításért», Versényi Gábor rajztanár «jó munkáért és fokozatosan vezetett rajztanításért». A *szabadkai* áll. tanítónőképezdénél Hoffmann Amália igazgatónő «helyes vezetésért».

Marsits Rozina temesvári és Szuppán Vilmos áll. felsőbb leányiskolai igazgató mint jurytag versenyen kívül állott.

A Mária-Dorothea-egyesület «kiterjedt munkásságért» kiállítási érmet kapott.

*

Miniszteri látogatás a fiumei állami felsőbb leányiskolában. November 17-e nevezetes nap a fiumei állami felsőbb leányiskola ezévi történetében. *Dr. Wlassics Gyula* miniszterünk, a nőnevelés fennköltszellemű reformatora azon napon meglátogatta az intézetet.

Abbaziai rövid üdüléséből szakított egy napot, hogy a fiumei állami iskolák állapotáról és működéséről személyesen meggyőződjék; sorba meglátogatta az állami főgymnáziumot, a kereskedelmi iskolát, az elemi és polgári fiuiskolát, az elemi és felsőbb leányiskolát és a Mária-árvaházat, mely intézet Herczegh Teréz főnöknő hazafias ügyes vezetése alatt a fiumei nőnevelés terén áldásos feladatot teljesít.

A második miniszteri látogatás ez, melynek emlékét őrzi az intézeti látogatások könyve; az első *Trefort Ágost* miniszteré volt 1880. október 21-én, Azóta sok illusztris és kedves vendéget üdvözölhettünk iskolánk szerény falai között, de a második miniszteri látogatás csak igéret és óhaj maradt, míg végre e hó 17-én váratlanul nyert örvendetes teljesítést.

A kegyelmes úr, Abele br. kormányzóhelyettes és Wickenburg gr., a tanfelügyelői teendőkkel megbízott miniszteri titkár társaságában kevéssel 12 óra előtt jelent meg az intézetben, ahol a növendékeket a déli szünetben lepte meg. Midőn az igazgató ezen nem éppen ünnepies fogadás miatt elnézést kért, a miniszter jóakarólag megjegyezte, hogy így a mindennapi köntösben, munka közt legjobban szereti látni az intézetet.

Az egyes osztályokban, hol 12—1 óráig rendes tanítás folyt, huzamosabban időzött, meghallgatta a növendékek feleleteit, megnézte a

tankönyveket, beható érdeklődést tanusított a magyar nyelvben elért sikeres eredmény iránt, egyes osztályokban megnézte a kézimunkákat és jóakaró kérdéseket intézett a növendékekhez. Az I. osztályban meghallgatta az éneket, a II.-ban a róm. kath. vallástant magyar és olasz nyelven, a III.-ban megnézte a kézimunkákat és meghallgatta a magyar olvasmánytárgyalást; a IV.-be is kézimunkaórára jött, de kivánságára egy magyarajkú leányka olaszul felelt és egy olaszajkú hazafias magyar verset szavalt el; a VI.-ban meghallgatta a magyar nyelvet és a neveléstant.

Kisérői előtt ismételten kiemelte a miniszter úr, minő kiváló fontosságot tulajdonít éppen a nőnevelés helyes megoldásának, és milyen kivánatos, hogy minden nagyobb városban felsőbb leányiskolát emelnének; helyesnek tartja, hogy a tanítónők társadalmi úton is érintkeznek a szülőkkel; elismeréssel emlékezett meg a nőnevelés egyes ismert, kiváló munkaerőiről.

Végre a tantestületi irodában tisztelgésre fogadta azon tanerőket, kik ezen órában az osztályokban elfoglalva nem voltak; ez alkalommal az új tanárok megköszönték kinevezésöket. A miniszter úr az elemi leányiskola tanítónőit is fogadta és beható tudósítást kivánt osztályaik állapotáról.

Az épülő iskolapalotát is megnézte és azon meggyőződésének adott kifejezést, hogy ott, kedvezőbb helyi körülmények között az eddigihez hasonló és még ennél is nagyobb munkakedvvel és ambicióval folytatni fogjuk működésünket.

Ezzel végződött a miniszteri látogatás; kitüntetése az intézetnek, buzdítása a tantestületnek, és örökké becses lap az iskola történetében.

X.

*

Az aradi női kereskedelmi tanfolyam ünnepélyes megnyitása nov. 16-án tartatott meg, az Aradvárosi Kereskedelmi Akadémia dísztermében. A megnyitóra szép közönség gyűlt egybe s a városi előkelőségek között megjelent Mártonffy Márton a vall. és közokt. miniszter kiküldött biztosa is. Az ünnepélyen Ábrai Lajos a Kereskedelmi Akadémia igazgatója mondott megnyitó beszédében érdekesen fejtegette a női kereskedelmi tanfolyamok czélját. A megnyitó beszédből a «Kereskedelmi szakoktatás» után közöljük a következő részleteket:

«A kiknek fogékony lelkében visszhangot keltettek azon újabbkori reformok, melyek különösen a nők társadalmi állására és munkakörére vonatkoznak, azok bizonyára szívesen állanak meg egy rövid órára egy olyan kisebb szabású intézmény bölcsőjénél mint a minő az Aradvárosi Kereskedelmi Akadémiával kapcsolatos női kereskedelmi tanfolyam, a melyet a mai napon óhajtunk nyilvánosan és ünnepélyesen megnyitni.

Hogy ez új alkotás fölavatásánál igen komoly és nem köznapi elvekről van szó, misem bizonyítja ékesebben, mint azon örvendetes körülmény, hogy a magyar közoktatás legfőbb őre és vezetője, a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr is részt követelt magának ez ünnepből s képviselteti magát Mártonffy Márton kir. tanácsos és iparoktatási főigazgató úr által, a kit a legmélyebb tisztelettel és legőszintébb szívvel üdvözlök, úgy a szülőközönség, mint a tanártestület és a növendékek nevében.

De mutatja az ünnepély nyomatékos jelentőségét azon szíves és élénk érdeklődés is, a melylyel a nagyközönség bennünket, hálára kötelezően, megtisztelt.

A nők kereskedelmi szakoktatásának eszméje az 1879. évben tartott Iparos Kongresszuson lépett először a nyilvánosság elé. György Aladár, ez a lelkes kulturpolitikusunk tette az indítványt, hogy a férfiak ipari és kereskedelmi szakoktatását ki kell egészíteni a nőknek ugyanilynemű szakoktatásával.

Kilencz évig kellett azonban érnie az eszmének, akár csak a régi irók «nonum prematur in annum» szabályának kellett volna itt is érvényesülnie, míg az első számbavehető kisérlet e téren megtétetett.

Ugyanis 1888 őszén a budapesti V. kerületi polgári leányiskola tanártestülete állította fel az első ilyen tanfolyamot nyolcz havi szorgalmi időszakkal. Állítják, hogy ezen tanártestület emlékirata késztette Csáky Albin gróf, akkori vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy a női kereskedelmi szakoktatás ügyét 1891. évi márczius hó idusán kiadott rendeletével országosan szabályozza.

Ezen első szervezet nyolcz hónapra szabta a tanfolyam idejét s hetenkint mindössze tizenhárom órai tanulást állapított meg. Ez a szervezet akkora hatással volt a szülői és tanügyi körökre, hogy ugyanazon évnek őszén a fővárosi első tanfolyam mellett az ország 16 városában állítottak fel ilyen tanfolyamot 400 beirott növendékkel.

A magyar közönség temperamentumának könnyű, sőt hirtelen, de egyszersmind hamar muló hevülését csattanósan bizonyítja ezen új intézmény további sorsa; a mennyiben a másik esztendőben 16 tanfolyamból maradt 9, de viszont más városokban keletkezett újból 6. A harmadik évben maradt valamennyiből nyolcz, vagyis a felerésze.

A hanyatlást okozta azon körülmény, hogy több iskolát olyan városokban állítottak fel, a hol fejlettebb kereskedelemről s a végzett növendékek helybeli alkalmazásáról szó nem lehetett, mint például Galgóczon, Fogarason, Kaposvárott, Nyitrán, Szombathelyt, Ujvidéken, Zilahon. Okozta a hanyatlást második sorban az, hogy ezen tanfolyamokat csekély kivétellel, vagyis túlnyomó többségben a polgári leányiskolákkal kapcsolatosan szervezték, a hol a szükséges szakerők hiányában a növendékek a tanfolyam követelményeinek minden szorgalmuk és iparkodásuk mellett megfelelni nem bírtak. De okozták a hanyatlást harmadszor a szülőközönségnek a tanfolyamhoz fűzött túlvérmes reményei is, melyeknek beteljesedniök nem lehetett.

A hanyatlásnak két első oka Aradot nem érintvén, a harmadik okra való tekintetből alkalomszerű lesz a mélyen tisztelt közönséget tájékoztatni azon czélok felől, a melyeket a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszterium e tanfolyamok elé kitűzött.

A női kereskedelmi tanfolyamnak nem czélja az, hogy a kereskedelem terén a férfimunkásnak versenytársat állítson a nőben, habár némely esetben az is be fog következni, a mennyiben a női munka olcsóbb és lelkiismeretesebb. De nem is lehet czélja már azért sem, mert habár a leánynövendékek aránytalanul szorgalmasabbak, gyorsabb és elevenebb felfogásuak, mint a fiuk, mind a mellett a leányok 8—9 havi kursusa nem mérkőzhetik a fiuk hároméves, sőt talán nemsokára négyéves tanfolyamával. Nem is említve azt, hogy a leányok hetenkint 15, a

fiúk pedig 33—34 órában tanulnak. Az idő pedig, legalább nálunk, nem érkezett el még arra, hogy a millennáris évben megnyilt első leánygymnázium mintájára női felső kereskedelmi iskolákat állítsunk.

A női kereskedelmi tanfolyam czéljai tehát szerényebbek. Szerényebbek, de egyúttal változatosabbak is».

E bevezetés után rövid találó példákban mutatja be Ábrai igazgató úr, hogy a női kereskedelmi iskolák czélja a nők keresetképességének emelése, hogy az a család támaszává esetleg önmagának fentartójává lehessen. Majd a tanfolyam keletkezésére nézve mondja a következőket:

«Az aradi női kereskedelmi tanfolyamot maguk a szülők alapították s maguk is tartják fenn. A tanártestület csakis segédkezet nyujtott nekik. Pénzbeli segélyt nem élvez a tanfolyam sem a várostól, sem az államtól, sem mástól. Az Aradi Kereskedelmi Testület szíves volt helyiséget adni, az akadémia felügyelő bizottsága a szükséges tanszereket. Én ebben a tényben azt az örvendetes tanuságot látom, hogy társadalmunk önérzete ébred, vállalkozási kedve fokozódik. Nagy gyengeségnek, csekély életrevalóságnak volt a jele, midőn magyar társadalmunk minden intézményhez, minden közalkotáshoz, először is az államnak vagy községnek a támogatását várta. Van és lesz annak is helye, midőn humanizmust kell gyakorolni a gyengékkel, az erőtlenekkel szemben. Vannak a mi növendékeink között is olyanok, a kik szorgalmuknál, tehetségöknél és anyagi helyzetüknél fogva megérdemelnék, hogy ingyen tanulhassanak. A túlnyomó többség azonban szívesen viseli a terheket, mert gyümölcsöző befektetést lát a költségekben».

Ezek után reflektál az igazgató azokra az aggodalmakra, mely sokak részéről nyilvánult, mivel a növendékek fiú-intézetben férfitanároktól nyerik az oktatást. Megnyugtásul kiemeli, hogy a miniszter úr azon kivánságának, miszerint a felügyeletet egy okleveles tanítónő gyakorolja, elég van téve. Hivatkozik Amerika példájára, hol együttes oktatásban részesülnek a fiú- s leánynövendékek s erkölcsi maguktartása kifogástalan.

Az igazgató után Mártonffy Márton üdvözölte az új intézetet, kivánva, hogy az a női keresetképesség javára fejlődjék és virágozzék az intézetet hivatalosan megnyitottnak jelentette ki. Egy növendék is mondott üdvözlő beszédet s ezzel a szép ünnepély véget ért.

*

A Mária Dorothea Egyesület tevékenysége. Mult havi füzetünk megjelenése óta a budapesti tanítónői szakosztály a tagok élénk részvétele mellett két ülést tartott. A november 14-iki gyülésen Radnay Jenőné és Tocsek Helén tartottak előadásokat, melyeket jelen füzetünkben közlünk. Ez ülésen a kiállításon bemutatott irásbeli dolgozatokkal foglalkozott a szakosztály, s a felsőbb leányiskolai dolgozatokat tagjai között beható tanulmányozás és jelentéstétel végett kiosztotta. A decz. hó 12-iki ülésen Márs its Rozina, a temesvári felsőbb leányiskola igazgatónője értekezett a nők jogairól «Utóhangok a berlini kongresszusról» czímen és Gallauner Luiza, az ujpesti polg. leányiskola igazgatónője ismertette dr. Schwarczer Ottó érdekes munkáját a gyermekek lelki betegségeiről. Mindkét nagy tetszéssel fogadott értekezést közöljük

január havi füzetünkben. Ez utóbbi ülésen határozta a szakosztály, hogy a választmánynak figyelmébe ajánlja az Ált. visszatérítési pénztár bárczáit, melyek gyüjtése lehetővé teszi, hogy a tagok némi gondosság reáfordításával költség nélkül gyarapítsák az egyesület alaptőkéjét. Az irodalmi alap gyarapítására ez alkalommal Naschitz Eugenia két drb aranyat adományozott. Határozta továbbá a szakosztály, hogy az egyetemen tanuló vagy tanulni vágyó tanítónők érdekében a miniszter úrhoz intézendő kérvény beadására kéri fel a választmányt. E kérvény szövegét annak idején közölni fogjuk. Végre a nevelőnők nyugdíjügyére vonatkozó eszmecsere után a következő (január 9-iki) szakosztályi ülés napirendjére tűzték ki Berta Ilona módszertani előadását Deák Ferencz leveléről, továbbá Tuba Adolf úr és Tanos Teréz úrnő előadását a külföldi iskolai egészségügy, illetve a külföldi tornaoktatásról.

A M. D. E. választmánya is tartott deczember hóban ülést, melynek a folyó ügyeken kívül legnevezetesebb mozzanata volt *Tiller Mária* úrnő 4000 frtos örökalapítványának bejelentése. Ez alapitvány élvezését az alapítványttevő kivánságához képest az egyesület az agg *Komjáthyné Szeltenreich Teréz* kisdedóvónőnek adományozta. Az egyesület védnöknőjét Mária Dorothea főherczegnőt menyegzője alkalmából díszes kiállítású feliratban üdvözölte az egyesület. Az üdvözlő iratot az elnökség tagjai írták alá.

IRODALOM.

«TARKA KÉPEK A KALOTASZEGI VARROTTAS VILÁGÁBÓL.» Irta *Gyarmathy Zsigáné.*

A nagy quart alakú, 40 képpel ellátott diszes kiállítású 100 oldalra terjedő munka ép úgy dicséri a nyomda finom izlését, mint a szerző nem közönséges irói tehetségét. Gyarmathy Zsigáné úrnő neve országosan ismert és jó hangzású az irodalomban; maga az igen tisztelt úrnő jóltevő angyala Kalotaszeg vidékének, a ki megtanította rá a népet, hogy keze munkájában mekkora kincs rejlik s szorgalmából az áldás mily bőven fakad. Ezek az irói ethikai és gazdasági motivumok teszik becsessé Gyarmathy Zsigáné munkáját, mely nem egyéb, mint Kalotaszegre vonatkozó kisebb-nagyobb tárczaszerű czikkek gyüjteménye. Czikkecskéről-czikkecskére változik a tárgy s mégis mindig ugyanaz marad; e czikkecskék tárgyai nem függenek össze egymással s mégis a legerősebb egység nyilatkozik meg bennük, mely bőven kárpótol a művészi kompositió hiányáért.

A tárgy minden változatban Kalotaszeg; s a legkülönzőbb tárgyakat is egységbe foglalja szerző rajongó szeretete Kalotaszeg és népe iránt.

A munka tárgyánál és szerzőjénél fogva egyaránt méltó a figyelemre és elismerésre s fiatal leányoknak kedvesebb és tanulságosabb könyvet alig lehetne ajánlani irodalmunkban, mint Gyarmathy Zsigáné «Tarka képeit». Felsőbb leányiskolai növendékek és a képző intézetek tanítónő-tanítványai egyaránt haszonnal és élvezettel forgathatják e művet, melynek minden leányiskolai ifjusági könyvtárban meg kellene lenni s mely nagyon megérdemli, hogy minden szalonban szivesen lássák. A munka szeretetére és a nép megbecsülésére tanítja azokat, kik lapjai forgatásával szórakoznak.

Bővebb ajánlás helyett álljon itt e kedves kötetnek tartalomjegyzéke: Tájékoztató. A királyné lepedője és az aranyos fejkötő. Margitszigeti levél. József főherczeg. Kalotaszegi gyermekek. Özv. Herich Károlyné. Egy kalotaszegi kis lány története. Izabella főherczegnő. Gróf Csáky Albinné. Özv. gróf Korniss Miklósné. Azok a jó magyar úrnők. Hogyan készült a királykisasszony kelengyéje. A kik nem értenek a varrottashoz. Mária Terézia főherczegnő Bánffy-Hunyadon. Munkácsi Mihály a varrottasok között. Két angol irónő nálunk. Rege az «Új Remetéről». Ethnografus, photografus és a nép. Bánffy-Hunyadi lakodalom. Ethnografia és főzés. Béles. (Havasi kép.) A minta ember. A Teck Mary herczegnő varrottasai. A Korbay-pár. A templom. Ez a nép. A fodor-vászon.

*

Molnár Mária. «A MAGYAR GYERMEK JÁTÉKAI.» Kiadja *Révai S.* könyvkereskedése Eperjes. Hét nyomtatott ív, 140 képpel. Ára 2 frt.

Ez a könyvecske kisdedóvó intézetek számára készült, de szerkesztője tekintettel volt az elemi I. és II. osztályú növendékek czéljaira is. De ezt a könyvet én nemcsak azon intézetek czéljaira nézve tekintem nagyfontosságúnak, melyek számára ez készült. Fontos ez a családok, az anyák szempontjából is. Alig láttam könyvet, melyet az apró gyermekekkel megáldott édes anya nagyobb haszonnal forgathatna, mint ezt. Megtanítja e könyvecske az anyákat arra a nagyon nehéz és nagyon fontos mesterségre: hogyan kell a kicsinyekkel játszani. S a mi fő, e játékok, játékeszközök természetesek, mindenütt könnyen előállíthatók s kedveltek, mert magyar képzelem alkotta, magyar vérmérséklet lüktet bennök.

A szerzőt a játékok megválogatásában helyes pedagogiai érzék vezette. Nem a művésziesen megalkotott drága játék kedves és hasznos a gyermeknek, hanem a mit maga tervez, maga alkot. Ezért a játékeszközök: homok, vessző, cserép, növények levele, szára; dinnye héj, dióhéj, gomb s minden apró tárgy, mely épen kezébe akad és alakítható.

S minden játékeszközt külön csoportokba foglal a szerző.

Homokból dombot hordat, reá fákat ültet, homokba kutat ásat, várat épít, kertet alakíttat, kenyeret, tortát, pogácsát formáltat, árkot ásat, vályút mélyíttet.

Vesszőből udvart, kertet, ostort, kaput, házat, farakást, ruhaszárítót, vásáros bódét, töviskoszorút, malmot, kutat, nádsipot, gólyafészket, kosárfeneket, kosarat csináltat, erdőt ültettet, sövényt fon.

Cserepekből cseréposzlopot, kertet, széket, asztalt, kunyhót, mérleget, házat építtet, illetve csináltat. A növények leveleiből, szárából és szirmából készül fűzér, csipkegyöngysor, csipke-karperecz; tökmagból fűzér, gyöngysor, karperecz; tökszárból síp, töklevélből napernyő mályvából gyűrű; orgona-levélből füzér, orgona-virágból koszorú.

Játékul felhasználja a dinnye-, tök- és ugorkahéjat. A gyermekek ezekből teknőt, bölcsőt, kocsit, gyermekkocsit, vedret, mérleget, madárfogót csinálnak.

A libuska-virágból s részeiből fűzért, gyöngysort, karpereczet, lánczszemet, lánczot, koszorút alakítanak.

Szebbnél-szebb játékszerű munkákra használja fel a szerző a kavicsot, a kukoricza-csutkát, a dióhéjat, a gombot, a burgonyát, a kukoriczaszárt, a kártyát, a papirost, a fonalat, czérnát, spárgát, a szárított füvet, a forgácsot, a szalmát, a rongyokat.

De nemcsak az ilyen foglalkoztató és ügyesítő játékokra terjed ki a találékony szerző figyelme. Ad sok és jó társasjátékot, jórészt dr. Kiss Áron «Játékkönyv», «Arany-Gyulai népköltési gyüjteménye», a «Magyar Nyelvőr» és Sztankó Béla «Daloskönyve» nyomán. Kivánunk — a gyermekek érdekében — nagy elterjedést e derék, hézagpótló kis munkának.

*

«A LEÁNYOK KÖZÉPFOKÚ OKTATÁSANAK REFORMJA.» Irta *Szuppán Vilmos.*

A II. egyetemes tanügyi kongresszus nőnevelési szakosztályában — mint arról folyóiratunk megelőző számaiban beszámoltunk — sok érdekes tétel került tárgyalásra. Ezek között legaktuálisabb volt s ezért a legszélesebb körben keltett érdeklődést a leányok középfokú oktatásának reformja.

Szándékunk volt a kongresszuson tartott összes előadásokat egybegyüjtve folyóiratunkban közölni. A kongresszus rendezősége azonban oly későn bocsátotta rendelkezésünkre az iratokat, hogy e szándékunkról le kellett mondanunk. Annál nagyobb örömmel említjük itt fel, hogy az előadások egyik legkiválóbbja épen a leányok középfokú oktatását tárgyaló értekezés külön füzetben is megjelent s «Kongresszusi Napló» homályából kiemelkedve, e fontos kérdést napirenden tartja. E dolgozat annál inkább tarthat a szakemberek érdeklődésére számot, mivel irója, *Szuppán Vilmos,* a felsőbb leányiskolák miniszteri biztosa, a felsőbb leányiskolák minden fogyatkozásait és hiányait közvetlen tapasztalatból ismeri s középfokú leányoktatás reformálására vonatkozó eszméit nemzeti nőnevelésünk szükségleteinek ismeretéből és felsőbb leányiskolák ügyének szeretetéből merítette. Ismeri a felsőbb leányiskolák fontos missióját s átalakítani, reformálni óhajtja azokat, hogy kournk követelményeit figyelembe véve betölthessék e fontos missiót. *I.*

*

Értesítő az Orsolya-szűzeknek Sopronban létező tan- és nevelő-intézetéről, melyben a leánynövendékek az elemi oktatáson kívül magasabb tanulmányi, ipari és művészeti ágakban is nyerhetnek kiképzést: úgyszintén elemi és polgári tanítónők és nevelőnők képeztetnek. Az 1895—96. iskolaévről.

A tan- és nevelő-intézet magába foglal: egy külső hatosztályú elemi iskolát, egy belső 4 osztályú elemi iskolát, egy 4 osztályú polgári iskolát, egy továbbképző tanfolyamot, egy 4 osztályú tanítónőképzőt, 3 osztályú varró- és ipariskolát, egy műhímzési iskolát, egy 6 osztályú zeneiskolát, egy 4 osztályú rajziskolát, egy 2 osztályú ismétlő iskolát és egy cselédiskolát.

A polgári iskola tanártestülete: Feider M. Augusztina, Fuchs M. Nicola, Bauer M. Helena, Troján M. Andrea, Paál M. Klára, Czákler S. Agota, Ruf M. Veronika, Stehling M. Magdolna és Meerfeld M. Róza.

A tanitónőképző tanártestülete: Reiter M. Benedikta, Fuchs M. Nicola, Bauer M. Helena, Troján M. Lucia, Hudetz M. Felicitas, Starroz M. Cäcilia, Fauland M. Vincentia, Ruf M. Veronika.

A tanulók létszáma a polgári iskolában: 46+51+63+43=203. A továbbképző tanfolyamban: 13. A tanítónőképzőben: 22+14+18+12=66. Az iskolának összesen 1140 tanulója volt.

A budapesti m. kir. állami nő-ipariskola pesti és budai intézetének értesítője 1895—96. tanévről. Szerkesztette özv. Nendtvich Gusztávné igazgató.

Az értesítő elején van özv. Nendtvich Gusztávnétől: «Némely nőiparisköláról Németországban».

Az 1895—96. tanévben a beiratásokat szept. elején megtartották s felvettek összesen 212 növendéket.

A tantestület tagjai: özv. Nendtvich Gusztávné szül. Hoffmann Jolán igazgató, Boros R. rajztanár, Szemián Ágostonné, Nothaft Eleonóra, özv. Oowald Sándorné, Relle Jolán, Klein Adolfné szül. Gelléri Józsa, Héger Lajosné, Köbling Hermina, Pittori Bianka, Piller Erzsébet és Stumpf Gizella tanítónők; Török Erzsébet és Rell Erzsébet segédtanítónők. Ösztöndijas tanítónő-jelöltek: Vavrek Ilona és Dörfler Janka.

Az intézetben fehérvarró, hímző, ruhavarró és divatárús tanfolyamok voltak. H. L.

*

A «Magyar Tanítók Kaszinója» cz. tanügytársadalmi lapnak megjelent az első száma, eléggé változatos tartalommal. Első czikke, mely «Mit akarunk?» czimet visel, erős vonásokban ismerteti a kaszinó és lapja programmját. Magában foglalja továbbá a szakbizottságok jelentéseit s egy külön czikket a vasuti kedvezmény ügyéről. Havas István kegyeletes szép szavakban emlékezik meg benne Tóth Béla, korán elhunyt főv. tanítóról s a «Kaszinói élet» rovatban le van irva Jászai Mari művésznőnknek fellépése a kaszinóban. Mellékletül van adva dr. Kármán Mórnak a népiskolai szervezetről szóló s a kaszinóban tartott felolvasása. — A lap szerkesztője Száva János, de a tartalomért Senyei Ferencz igazgató felelős. Megjelenik ez új lap a nagy szünidő kivételével minden hó 5-ik napján. Előfizetési ára egy évre 2 korona.